

บทที่ 2

วรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้รวมคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ
ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้องออกเป็น 4 ตอน ดังนี้ คือ

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

ตอนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของคุณภาพการศึกษา

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันราชภัฏ

ตอนที่ 4 การจัดการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ

ตอนที่ 1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับตัวบ่งชี้ทางการศึกษา

ตัวบ่งชี้ ถือได้ว่าเป็นสารสนเทศอย่างหนึ่งที่น่ามาใช้ประโยชน์ในการวางแผนและกำหนด
นโยบายทางการศึกษา ปัจจุบันมีการศึกษาเกี่ยวกับตัวบ่งชี้กันอย่างแพร่หลาย และพบว่ามีความหมาย
ของคำต่าง ๆ ที่ใกล้เคียงกับคำว่าตัวบ่งชี้อยู่หลายคำ เช่น ศูนย์ประสานงานและปฏิบัติการของระบบ
สารสนเทศเพื่อการศึกษา (ศสข.) กองสารสนเทศ สำนักนายกรัฐมนตรี ใช้คำว่า "ดัชนี" ในกรอบ
ดัชนีเพื่อการวางแผนและพัฒนาการศึกษาหรือดัชนีข้อมูลพื้นฐาน สำนักงานปลัดทบวงมหาวิทยาลัย
ใช้คำว่า "ดัชนีบ่งชี้" ในการจัดทำคุณภาพการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา สำนักงานสถิติแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี ใช้คำว่า "เครื่องชี้วัด" ในการจัดทำเครื่องชี้ภาวะสังคม (social indicator)
สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ใช้คำว่า "ตัวบ่งชี้" ในการศึกษาเกณฑ์มาตรฐาน
โรงเรียนประถมศึกษา การกีฬาแห่งประเทศไทยใช้คำว่า "ตัวบ่งชี้" ในการศึกษาตัวบ่งชี้การพัฒนาการ
กีฬาแห่งประเทศไทย เช่นเดียวกับ อมรวิรัช นาคทรพรพ ที่ใช้คำว่า "ตัวบ่งชี้" ในกรอบความคิดการ
พัฒนาตัวบ่งชี้การดำเนินงานสำหรับสถาบันอุดมศึกษา และ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ก็ใช้คำว่า
"ตัวบ่งชี้" ในการศึกษาเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ในการปฏิบัติงานที่เหมาะสมสำหรับการตรวจสอบผลการปฏิบัติ
งานโครงการและแผนงาน นอกจากนี้ยังมีผู้ใช้คำอื่น ๆ อีกซึ่งปรากฏในเอกสารต่าง ๆ เช่น ชัยพจน์
รักงาม ใช้คำว่า "ตัวชี้" ในสารพัฒนาหลักสูตร เรื่องตัวชี้คุณภาพของการศึกษา อุทุมพร จามรมาน
ใช้คำว่า "ดัชนีชี้วัด" ในการศึกษาดัชนีชี้วัดความสำเร็จของมหาวิทยาลัย ชินภัทร ภูมิรัตน์ ใช้คำว่า
"ดัชนีและตัวบ่งชี้" ในการพัฒนาดัชนีทางการศึกษา และศิริชัย กาญจนवासี ใช้คำว่า "ตัวชี้วัด" ใน
รายงานวิจัยของสถาบันดำรงราชานุภาพ เรื่องโครงการการพัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการ
พัฒนาในระดับจังหวัด ถึงแม้จะมีการใช้คำที่หลากหลายแตกต่างกันไป แต่ความหมายที่ปรากฏก็สื่อไป

ในทิศทางเดียวกัน คือ เป็นเครื่องชี้สภาพการณ์ หรือภาวะที่เกิดขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไป เพื่อนำไปใช้ในการวางแผนและกำหนดนโยบายพัฒนาหน่วยงานนั้น ๆ

สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า “ตัวบ่งชี้” เนื่องจากเป็นคำที่มีความหมายครอบคลุมเข้าใจง่าย และเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่กำลังศึกษา คือ ตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ ซึ่งศึกษาจากองค์ประกอบต่าง ๆ และตัวบ่งชี้ที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ

ความหมายและประเภทของตัวบ่งชี้

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “ตัวบ่งชี้” ไว้ในลักษณะต่าง ๆ กันหลายความหมาย ดังนี้

Johnstone (1981) ได้ให้ความหมายว่า ตัวบ่งชี้ หมายถึง สารสนเทศที่บ่งบอกปริมาณเชิงสัมพัทธ์ หรือสภาวะของสิ่งที่มุ่งวัด ณ ช่วงใดช่วงหนึ่งของเวลาหรือเหตุการณ์ ตัวบ่งชี้จะบ่งบอกให้เห็นถึงวิธีการหรือแนวทางที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยไม่จำเป็นต้องบ่งบอกสภาพที่เจาะจง และชัดเจนมากนัก แต่จะบ่งชี้อย่างกว้าง ๆ ครอบคลุมถึงสภาวะหรือ เหตุการณ์ที่เราสนใจเข้าไปตรวจสอบ ซึ่งอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงต่อไปได้อีก

Oxford dictionary (อ้างถึงใน Johnstone 1981) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ตัวบ่งชี้ หมายถึง สิ่งชี้หรือบอกทิศทางไปที่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ชินภัทร ภูมิรัตน (2526) ได้ให้ความหมายว่า ดัชนี หรือ ตัวบ่งชี้ หมายถึง เป็นเครื่องมือในการวัดเชิงปริมาณ เพื่อแสดงความแตกต่าง เปรียบเทียบระหว่างช่วงเวลา และระหว่างผลที่เกิดขึ้นกับเป้าหมายที่วางไว้

เจือจันทร์ จงสถิตย์อยู่ และแสวง ปิ่นมณี (2529) ได้ให้ความหมาย ตัวบ่งชี้ในแง่ของการศึกษา หมายถึง ตัวบ่งชี้ที่นำมาใช้วัด หรือชี้สภาพการณ์ของการศึกษาในช่วงเวลาที่ต้องการวัดหรือตรวจสอบ ซึ่งต้องนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่จัดทำไว้

ศูนย์ประสานงานและปฏิบัติการของระบบสารสนเทศเพื่อการศึกษา(ศสช.) (2530) ได้ให้ความหมายของตัวบ่งชี้ในฐานะดัชนีว่า หมายถึง ตัวเลขที่สร้างขึ้นเพื่อใช้วัดหรือเปรียบเทียบความแตกต่างที่มีอยู่ และการเปรียบเทียบนี้อาจจะเป็นการเปรียบเทียบระหว่างเวลาหนึ่งกับอีกเวลาหนึ่ง หรือระหว่างสถานที่หนึ่งกับอีกสถานที่หนึ่ง หรือเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้เพื่อชี้ความเปลี่ยนแปลงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และความเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายที่ตั้งไว้

อาร์ง จันทวนิช (2535 อ้างถึงใน กฤตวรรณ โอปนพันธุ์, 2537) ได้ให้ความหมายของ ตัวบ่งชี้ ในฐานะดัชนีว่า หมายถึง สารสนเทศที่ช่วยในการวินิจฉัยและชี้สถานะตลอดจนปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานทางการศึกษาในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

ศิริชัย กาญจนวาสี (2537) ได้ให้ความหมายว่า ตัวบ่งชี้ หมายถึง ตัวประกอบ ตัวแปร หรือค่าที่สังเกตได้ซึ่งใช้บ่งบอกสถานภาพ หรือสะท้อนลักษณะการดำเนินงาน หรือผลการดำเนินงาน ตัวอย่าง เช่น ตัวบ่งชี้ผลสำเร็จของการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อาจเป็น GPA ของนักเรียน อัตราการสอบเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยได้ อัตราการได้งานทำ เป็นต้น ตัวบ่งชี้สถานะ เศรษฐกิจสังคม เช่น ดัชนีราคาสินค้า อัตราดอกเบี้ย อัตราเงินเฟ้อ อัตราการว่างงาน อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ตัวบ่งชี้มีความผูกพันกับเกณฑ์และมาตรฐานซึ่งเป็นตัวตัดสินความสำเร็จหรือคุณค่าของการดำเนินงานหรือผลการดำเนินงานที่ได้รับ

การกีฬาแห่งประเทศไทย (2538) ให้ความหมายว่า ตัวบ่งชี้ (indicators) หมายถึงตัวเลขที่สร้างขึ้นมาใช้วัด หรือเปรียบเทียบความแตกต่างที่มีอยู่ และการเปรียบเทียบนี้อาจจะเป็นการเปรียบเทียบระหว่างเวลาหนึ่งกับอีกเวลาหนึ่ง หรือระหว่างสถานที่หนึ่งกับอีกสถานที่หนึ่ง หรือเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้เพื่อชี้ความเปลี่ยนแปลงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และความเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายที่ตั้งไว้

กล่าวโดยสรุปจากความหมายของ ดัชนี และ ตัวบ่งชี้ ดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปความหมายของตัวบ่งชี้ และลักษณะสำคัญของตัวบ่งชี้ได้ดังนี้

ตัวบ่งชี้ (indicators) หมายถึง สารสนเทศที่บ่งบอกสภาพการณ์หรือสภาวะอย่างใดอย่างหนึ่ง ในเชิงปริมาณ หรือเชิงคุณภาพ ซึ่งสารสนเทศดังกล่าวอยู่ในรูปของค่าที่สังเกตได้เป็นตัวเลข ข้อความ องค์ประกอบ ตัวแปร หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงใดช่วงหนึ่ง โดยการนำตัวแปร หรือข้อเท็จจริง สัมพันธ์กันเพื่อให้เกิดคุณค่า ซึ่งสามารถที่จะชี้ให้เห็นถึงสภาพการณ์การดำเนินงานที่ต้องการศึกษา เมื่อเทียบกับเกณฑ์และมาตรฐานที่ตั้งไว้

จากความหมายของตัวบ่งชี้ที่ได้กล่าวมาข้างต้น พอที่จะจำแนกลักษณะของตัวบ่งชี้ออกเป็น 2 ลักษณะ (ศูนย์ประสานงานและปฏิบัติการของระบบสารสนเทศเพื่อการศึกษา, 2530; เจือจันทร์ จง สติธยอยู่และแสวง ปิ่นมณี, 2529; Johnstone, 1981) ดังนี้ คือ

1. ตัวบ่งชี้ต้องสามารถให้ค่าหรือบ่งบอกคุณลักษณะเชิงปริมาณโดยกำหนดเป็นตัวเลขได้ หรือเป็นการบรรยายข้อความว่ามีลักษณะอย่างไร และในการตีค่าความหมายของตัวบ่งชี้แต่ละตัวต้องมีความชัดเจนและนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่ตั้งไว้ว่าสูงหรือต่ำกว่าเกณฑ์และได้มาตรฐานเพียงใด

2. ค่าบ่งชี้ถือเป็นค่าที่ไม่ถาวร มีการเปลี่ยนแปลงตามเวลาและสถานที่ โดยจะบ่งบอกความหมายในตัวเองโดยมีเงื่อนไข 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 ความหมายที่บ่งบอกโดยมีเงื่อนไขเวลากำกับ ซึ่งจะบอกเฉพาะช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวแปรหรือข้อมูลที่จัดเก็บในช่วงเวลา และระยะเวลาในการเก็บข้อมูลและตีค่าแปลความหมาย ลักษณะที่ 2 ความหมายที่บ่งบอกโดยมีเงื่อนไขสถานที่กำกับ ซึ่งค่าตัวบ่งชี้จะบอกความหมายเฉพาะในเขตพื้นที่หรือส่วนใดส่วนหนึ่งที่ต้องการตรวจสอบ เช่น ตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาประเทศ จังหวัด หรือระดับใด โดยจะขึ้นอยู่กับข้อมูลหรือตัวแปรที่จัดเก็บ

ประเภทของตัวบ่งชี้

ตัวบ่งชี้มีหลายประเภทและหลายชนิด ทั้งขึ้นอยู่กับวิธีการและเกณฑ์ในการแบ่ง (Johnstone, 1981) เช่น แบ่งโดยอาศัยแนวคิดของวิธีการสร้างตัวบ่งชี้ แบ่งโดยอาศัยวิธีการนำตัวแปรไปใช้ นอกจากนี้ยังแบ่งตามวิธีการแปรผล แบ่งตามลักษณะ/สเกลการวัด แบ่งตามช่วงเวลา แบ่งตามระดับการวัด แบ่งโดยอาศัยแนวคิดเชิงระบบ และบางเกณฑ์แบ่งโดยอาศัยการตีค่าของตัวบ่งชี้เป็นต้น ซึ่งในทัศนะของนักวางแผนและนักกำหนดตัวบ่งชี้จะแบ่งตัวบ่งชี้โดยอาศัยการคำนึงถึงที่มาและประโยชน์ในการนำไปใช้เป็นหลัก ซึ่งอาจจำแนกเป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงลักษณะเฉพาะเรื่อง (single indicators) ตัวบ่งชี้ที่แสดงลักษณะเฉพาะกลุ่ม (compound indicators) และ ตัวบ่งชี้รวม (composite indicators) (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2530; ศูนย์ประสานงานและปฏิบัติการของระบบสารสนเทศเพื่อการศึกษา, 2530)

สำหรับในการศึกษาคั้งนี้จะขอกกล่าวถึงประเภทของตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษา ดังนี้ คือ การแบ่งประเภทของตัวบ่งชี้ทางการศึกษาโดยอาศัยแนวการใช้ตัวแปรต่าง ๆ มากำหนดเป็นตัวบ่งชี้ ซึ่ง Johnstone (1981) แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ตัวบ่งชี้ที่เป็นตัวแทน (representative indicators) เป็นการเลือกเอาตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งมาเป็นตัวแทนเพื่อช่วยชี้สภาพใดสภาพหนึ่งหรือบ่งชี้ลักษณะใดลักษณะหนึ่งในระบบการศึกษาเพื่อสะท้อนให้เห็นแง่มุมของระบบการศึกษา ตัวบ่งชี้ประเภทนี้จะใช้ในงานวิจัย งานบริหารและวางแผน เช่น อัตราส่วนนักเรียนต่อประชากรในระบบการศึกษา อัตราการรู้หนังสือ เป็นต้น

2. ตัวบ่งชี้เดี่ยว (dissaggregative indicators) ตัวบ่งชี้ประเภทนี้ต้องอาศัยความหมายของแต่ละตัวแปรเพื่อมาอธิบายแต่ละส่วนที่สืกลงไปในแต่ละองค์ประกอบของระบบการศึกษาซึ่งทำให้เกิดปัญหาความไม่ถูกต้อง ดังนั้นจึงไม่เหมาะที่จะนำมาใช้อธิบายลักษณะของระบบการศึกษาโดยรวมได้ ตัวอย่างเช่น อัตราการเรียนต่อของเด็กด้อยโอกาสที่ผู้ปกครองมีรายได้ต่างกัน เป็นต้น

3. ตัวบ่งชี้รวมหรือตัวบ่งชี้ผสม (composite indicators) ลักษณะของตัวบ่งชี้นี้เป็นการรวมตัวแปรทางการศึกษาซึ่งเป็นตัวแปรเดี่ยว ๆ จำนวนหนึ่งเข้าด้วยกันและมีการถ่วงน้ำหนักของตัวแปรแต่ละตัว ซึ่งค่าที่ได้ของตัวบ่งชี้จะเป็นค่าตัวบ่งชี้รวม เพื่อบ่งบอกถึงสภาพโดยรวมของระบบการจัดการศึกษาและสามารถอธิบายสภาพการณ์ของระบบการศึกษาได้ดีกว่าตัวบ่งชี้ทั้งสองประเภทที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ส่วนการแบ่งประเภทของตัวบ่งชี้โดยอาศัยการตีค่าของตัวบ่งชี้ ซึ่งฐานสำหรับการตีค่าของระบบการศึกษาสามารถจำแนกได้ ดังนี้

1. ระบบการศึกษาต่าง ๆ โดยเปรียบเทียบในเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน เป็นการเปรียบเทียบในลักษณะที่ใช้การอิงกลุ่มหรือการเทียบกับกลุ่ม สามารถทำได้ในกรณีที่ค่าของตัวแปรเป็นลักษณะหรือชนิดเดียวกันจะเหมาะสมกับงานวิจัยระดับประเทศ

2. ระบบการศึกษาเดียวกันโดยเปรียบเทียบในระยะเวลาต่างกัน เป็นการเปรียบเทียบกับตนเอง ค่าของตัวบ่งชี้หรือตัวแปรเป็นระบบเดียวกันแต่จะแตกต่างกันในเรื่องของเวลาเท่านั้น ซึ่งจะเหมาะสมกับการติดตามผลของการพัฒนา และการติดตามประเมินผลการปฏิบัติตามแผนเพื่อการวางแผน

3. ระบบการศึกษาในอุดมคติโดยเปรียบเทียบกับจุดมุ่งหมายในแผน เป็นการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้จะเหมาะสมกับการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติตามแผนเพื่อการวางแผนส่วนใหญ่ในระบบการศึกษาจะใช้การเปรียบเทียบกับกลุ่มและการเปรียบเทียบกับเกณฑ์

นอกจากการแบ่งประเภทของตัวบ่งชี้แล้ว สิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญที่นักวางแผนต้องปฏิบัติควบคู่กันไปก็คือ การกำหนดตัวบ่งชี้ทางการศึกษา ซึ่งควรพิจารณาทั้งระบบ ซึ่งระบบการศึกษาประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต ดังที่ Jorhstone (1981) ได้เสนอไว้ ดังนี้

ตัวบ่งชี้ที่เป็นปัจจัย คือ ตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องในเชิงปริมาณ หรือความต้องการของสังคมที่มีต่อระบบการศึกษา เช่น ด้านทรัพยากรที่สนับสนุนทางการศึกษา งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรทางการศึกษา เป็นต้น

ตัวบ่งชี้ที่เป็นกระบวนการ คือ ตัวบ่งชี้ที่อธิบายเกี่ยวกับโครงสร้างของระบบ หรืออธิบายลักษณะการแจกแจงปัจจัยของระบบการศึกษา ซึ่งตัวบ่งชี้ในกระบวนการนี้จะรับผลมาจากค่าของตัวบ่งชี้ที่เป็นปัจจัย

ตัวบ่งชี้ที่เป็นผลผลิต คือ ตัวบ่งชี้ถึงปริมาณและระดับของทักษะต่างๆและผลผลิตที่พร้อมจะออกสู่ระบบการศึกษา หรือความพอใจของสังคมที่มีต่อระบบการศึกษา เช่น จำนวนผู้สำเร็จการศึกษา ความสามารถของผู้สำเร็จการศึกษา เป็นต้น ซึ่งสามารถเขียนเป็นสมการเชิงคณิตศาสตร์ได้ดังนี้

$$O = f(I)$$

$$O = \text{กลุ่มตัวบ่งชี้ผลผลิต}$$

$$I = \text{กลุ่มตัวบ่งชี้ปัจจัย}$$

$$f = \text{ฟังก์ชันของดัชนีที่เป็นกระบวนการผลผลิตซึ่งเปลี่ยนปัจจัยให้เป็นผลผลิต}$$

ตัวบ่งชี้แต่ละประเภทที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ก่อนที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในทางการศึกษาจำเป็นต้องมีการสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้เหล่านั้นให้เหมาะสมกับสภาพของหน่วยงาน และองค์กรนั้น ๆ โดยคำนึงถึงประโยชน์ในการใช้สอยและสิ่งที่ต้องการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งในการสร้างตัวบ่งชี้ทางการศึกษาคงจะพิจารณาถึง 3 ประเด็นหลักที่สำคัญ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2533; เจือจันทร์ จงสถิตย์อยู่และแสวง ปิ่นมณี, 2529; Johnstone, 1981) 1) การคัดเลือกตัวแปรเพื่อใช้อธิบายสภาพการณ์ที่ต้องการศึกษา 2) การกำหนดวิธีการรวมตัวแปร หรือการสังเคราะห์ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และ 3) การกำหนดให้ค่าน้ำหนักตามลำดับความสำคัญของตัวแปร ซึ่งในการสร้างตัวบ่งชี้สิ่งที่ควรพิจารณาควบคู่กันไปอีกประการหนึ่ง คือ หลักการทางทฤษฎีที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการนำตัวบ่งชี้ไปใช้ สำหรับรายละเอียดใน 3 ขั้นตอน พอลจะกล่าวโดยสรุปได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกตัวแปรเพื่อใช้อธิบายสภาพการณ์ที่ต้องการศึกษา

ขั้นตอนนี้จะเริ่มจากการจัดกลุ่มตัวแปรที่พิจารณาว่ามีความสัมพันธ์กับสภาพการณ์ที่ต้องการศึกษา โดยระบุลักษณะของตัวแปรให้ครอบคลุมกับสภาพที่ต้องการศึกษาอย่างละเอียดและชัดเจน โดยอาศัยจากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ทฤษฎี หรือผู้เชี่ยวชาญร่วมกันพิจารณาการนำตัวแปรที่จะสร้างเป็นตัวบ่งชี้ควรจะหลีกเลี่ยงการใช้ตัวแปรหลายตัวที่มุ่งวัดคุณลักษณะเดียวกันและตัวแปรที่มีความคลาดเคลื่อนในการวัด ซึ่งควรจะพิจารณาคัดเลือกตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันสูงกับสิ่งที่ต้องการศึกษา หากมีตัวแปรใดที่ความสัมพันธ์กันสูงและมุ่งวัดในสิ่งเดียวกันควรตัดสินใจเลือกใช้ตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งเพื่อลดความยุ่งยากและซับซ้อนในการประเมินสิ่งที่ศึกษาภายหลัง

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดวิธีการรวมตัวแปร หรือการสังเคราะห์ตัวแปรต่างๆ เข้าด้วยกัน

Johnstone (1981) กล่าวถึงแนวคิดสำหรับการรวมตัวแปรที่มีข้อตกลงเบื้องต้นแตกต่างกันไว้ 2 แนวทาง ดังนี้

1. การรวมเชิงบวก (additive) มีแนวคิดและข้อตกลงเบื้องต้นที่ว่า ตัวแปรแต่ละตัวมีความเท่าเทียมกันสามารถทดแทนหรือชดเชยกันได้ด้วยตัวแปรอีกตัวหนึ่ง ซึ่งทำให้ค่าของตัวบ่งชี้ไม่เปลี่ยนแปลงได้ดังสมการ

$$I = V_1 + V_2 \quad \text{เมื่อ} \quad I \text{ คือตัวบ่งชี้}$$

$$V_1 \text{ คือค่าของตัวแปรที่ 1}$$

$$V_2 \text{ คือค่าของตัวแปรที่ 2}$$

การรวมด้วยวิธีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบค่าความแตกต่างของระบบการศึกษาสองระบบขึ้นไป ซึ่งค่าของตัวบ่งชี้ที่ได้จากสมการจะนำเสนอในรูปของสมการตามวิธีการรวมตัวแปรดังนี้

ก. การสังเคราะห์ตัวแปรด้วยการหาค่าเฉลี่ยมัธยฐานเลขคณิต (arithmetic mean) ของตัวแปรองค์ประกอบ สามารถทำได้ 2 กรณี ดังสมการ

กรณีที่ 1 เมื่อกำหนดให้น้ำหนักตัวแปรเท่ากัน

$$I = (V_1 + V_2 + V_3 + \dots + V_n) / n$$

กรณีที่ 2 เมื่อกำหนดให้น้ำหนักตัวแปรต่างกัน

$$I = (W_1 V_1 + W_2 V_2 + W_3 V_3 + \dots + W_n V_n) / W$$

เมื่อ W คือ ค่าน้ำหนักรวมของจำนวนตัวแปรเท่ากับ n

n คือ จำนวนตัวแปร

ข. การสังเคราะห์โดยการอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์แล้วนำมาจัดกลุ่มตัวแปรโดยอาศัยหลักเกณฑ์ทางสถิติ เช่น การวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) เขียนสมการแสดงได้ดังนี้

$$I = W_1 Z_1 + W_2 Z_2 + W_3 Z_3 + \dots + W_n Z_n$$

เมื่อ I คือ ค่าตัวบ่งชี้รวม

W คือ ค่าน้ำหนักตัวประกอบของตัวแปร

Z คือ คะแนนมาตรฐานของตัวแปร

จากการรวมตัวแปรทั้ง 2 วิธี จะเห็นว่า วิธี ก. เป็นการรวมตัวแปรโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญกำหนดน้ำหนักของตัวแปร โดยทั่วไปจะกำหนดให้น้ำหนักตัวแปรแต่ละตัวทั้งเท่ากันและไม่เท่ากัน ซึ่งอาจจะได้จากการใช้แบบสอบถามอย่างง่าย ใช้เทคนิคเดลฟาย การสนทนากลุ่ม เช่น ในวิทยานิพนธ์

ของอุไรพรรณ เจนวาณิชยานนท์ (2536) กุลธิดา คำบันศักดิ์ (2536) อาทิตยา ดวงมณี (2540) โชคชัย สิริพนมณี (2540) ส่วนในวิธี ข. ไม่สามารถกำหนดน้ำหนักล่วงหน้าได้ก่อนต้องใช้วิธีทางสถิติกำหนดน้ำหนักให้ตัวแปรแต่ละตัวจะเห็นได้จากวิทยานิพนธ์ของ อมรรัตน์ ลาคำเสน (2535) ลัดดา ตำนาวิริยะกุล (2536) วิไลวรรณ เหมือนชาติ (2536) กฤตวรรณ โอปนพันธ์ (2537) ชลันดา อินทรเจริญ (2537) สมเกียรติ ทานอก (2539) และทิพย์ทัมพร เกษโกมล (2540)

2. การรวมแบบทวีคูณ (Multiplicative) มีแนวคิดและข้อตกลงเบื้องต้นว่า ค่าตัวแปร แต่ละตัวไม่สามารถทดแทนหรือชดเชยกันได้ แสดงดังสมการ

$$I = V_1 * V_2 \quad \text{เมื่อ } I \text{ คือ ตัวบ่งชี้}$$

$$V_1 \text{ คือ ค่าของตัวแปรที่ 1}$$

$$V_2 \text{ คือ ค่าของตัวแปรที่ 2}$$

การรวมวิธีนี้ ตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นจะมีค่าสูงได้ก็ต่อเมื่อ ตัวแปรองค์ประกอบทุกตัวมีค่าสูงทั้งหมด โดยทั่วไปวิธีนี้จะใช้เปรียบเทียบระบบการศึกษาสองระบบขึ้นไปว่าระบบหนึ่งมีค่าตัวบ่งชี้สูงกว่าอีกระบบหนึ่งอยู่ที่เท่า หรือคิดเป็นร้อยละเท่าไร ซึ่งมีการรวมตัวแปร 2 กรณี ดังสมการ

กรณีที่ 1 เมื่อกำหนดให้น้ำหนักตัวแปรเท่ากัน

$$I = \sqrt[n]{V_1 \times V_2 \times V_3 \times \dots \times V_n}$$

กรณีที่ 2 เมื่อกำหนดให้น้ำหนักตัวแปรต่างกัน

$$I = \sqrt[n]{V_1^{w_1} \times V_2^{w_2} \times V_3^{w_3} \times \dots \times V_n^{w_n}}$$

จาก 2 สมการข้างต้น เรียกว่า การหาค่าเฉลี่ยแบบทวีคูณ (Geometric Means) ซึ่งวิธีนี้ไม่นิยมใช้ในการพัฒนาตัวบ่งชี้ในการวิจัย

ขั้นที่ 3 การกำหนดน้ำหนักของตัวแปร

Johnstone (1981) ได้นำเสนอวิธีการกำหนดค่าน้ำหนักของตัวแปรองค์ประกอบอยู่ 2 วิธี คือ 1) การลงความเห็นของนักวิจัย นักวางแผน หรือ ผู้เชี่ยวชาญ โดยสมาชิกแต่ละคนจะเสนอค่าน้ำหนักของตัวแปรแล้วพิจารณาหาข้อยุติโดยใช้ค่าเฉลี่ยหรือลงความเห็นร่วมกันหรืออาจจะใช้แบบสอบถามหรือเทคนิคที่มีระบบขึ้น เช่น เทคนิคเดลฟาย การสัมภาษณ์ เพื่อที่จะได้ความคิดเห็นหลากหลายกันไป แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาค่าน้ำหนักของตัวแปรแต่ละตัวต่อไป 2) การใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อกำหนดค่า

น้ำหนักของตัวแปรแต่ละตัว เช่น การวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) โดยใช้ค่าน้ำหนักของตัวแปรที่อธิบายลักษณะขององค์ประกอบ อันหนึ่ง หรือใช้ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยจากการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ (Multiple regression coefficient) การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ คาโนนิกอล (canonical correlation analysis) และการวิเคราะห์จำแนก (discriminant analysis)

จากที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่าในการสร้างและพัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษาในประเภทต่าง ๆ นั้นมีหลักการพัฒนาที่สำคัญอยู่ 2 วิธี (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2533; Johnstone, 1981)

1. เป็นการจัดกลุ่มตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับสภาวะที่ต้องการแสดง โดยยึดหลักเหตุผลทางทฤษฎี แล้วผู้เชี่ยวชาญดำเนินการจัดลำดับความสำคัญของตัวแปรเหล่านั้นตามหลักเกณฑ์เพื่อสังเคราะห์ขึ้นเป็นตัวแปร วิธีนี้มีข้อดี คือ ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลน้อย ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย ข้อเสีย คือ เป็นความคิดของตาเพียงกลุ่มเดียวโดยไม่มีการนำมาใช้ตรวจสอบหรืออ้างอิงกับกลุ่มประชากรได้

2. เป็นการสร้างตัวบ่งชี้โดยสร้างจากข้อมูลที่ได้มานำมาวิเคราะห์แล้วจัดกลุ่มตัวแปรโดยใช้หลักเกณฑ์ทางสถิติเป็นพื้นฐานในการสร้าง วิธีนี้มีข้อดี คือ มีความน่าเชื่อถือของข้อมูลมากขึ้น เพราะเก็บข้อมูลมาจากประชากรและใช้สถิติในการอธิบาย ข้อเสีย คือ ใ้เวลามาก สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย

ซึ่งในการสร้างตัวบ่งชี้มีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงอยู่ 3 ประการ คือ ประการที่ 1 การคัดเลือกตัวแปรที่จะอธิบายสภาพการณ์ทางการศึกษา ประการที่ 2 การสังเคราะห์ตัวแปรต่าง ๆ เข้าด้วยกันและประการสุดท้าย การกำหนดค่าน้ำหนักตามลำดับความสำคัญของตัวแปร และในการสร้างตัวบ่งชี้ขึ้นไม่มีหลักเกณฑ์ที่ตายตัวว่าควรใช้วิธีอิงเหตุผลทางทฤษฎีแล้วจึงลงความเห็นโดยผู้เชี่ยวชาญหรือด้วยวิธีวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ เพราะมีสิ่งที่จะต้องพิจารณาหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณสมบัติของตัวบ่งชี้ที่จะสร้างขึ้น ประโยชน์ในการนำไปใช้ รวมถึงคุณสมบัติของตัวแปรย่อยที่ต้องนำมาใช้ในทางปฏิบัติมักจะใช้ทั้งสองวิธีผสมผสานกัน กล่าวคือ ในขั้นการวางแผน ข้อมูลใช้หลักการทางทฤษฎีเพื่อจัดกลุ่มตัวแปรที่ต้องดำเนินการจัดเก็บข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วจึงทำการวิเคราะห์ ข้อมูล โดยอาศัยหลักเกณฑ์ทางสถิติเป็นเครื่องตัดสินว่าตัวแปรใดบ้างที่สมควรนำมาใช้สร้างตัวบ่งชี้ในลำดับต่อไป

การตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้

สิ่งหนึ่งที่จะต้องให้ความสำคัญในหลักการพัฒนาตัวบ่งชี้ก็คือ การตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ ซึ่งในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ

1. การตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ภายใต้กรอบแนวคิดทางทฤษฎี ซึ่งในขั้นตอนนี้ถือว่ามีความสำคัญมาก เพราะหากการพัฒนาตัวบ่งชี้เริ่มต้นจากกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ขาดคุณภาพแล้วไม่ว่าจะใช้เทคนิควิธีการทางสถิติที่ได้อย่างไรผลที่ได้จากการพัฒนาก็ย่อมด้อยคุณภาพไปด้วย

2. การตรวจสอบด้วยวิธีการทางสถิติ ซึ่งในขั้นตอนนี้มีความสำคัญน้อยกว่าขั้นตอนแรกทีกล่าวมา เพราะเป็นเพียงการนำข้อมูลที่ได้มาสนับสนุนคุณภาพของตัวบ่งชี้เท่านั้น

จากหลักการตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ที่กล่าวมาข้างต้น สามารถดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของตัวบ่งชี้ได้ตามขั้นตอนต่อไปนี้ คือ

ขั้นตอนแรก การตรวจสอบคุณภาพของตัวแปรและการคัดเลือกตัวแปร จะต้องมีการรอบแนวคิดในเชิงทฤษฎีที่ชัดเจน มีความครอบคลุมในการวัดตัวแปร และความเป็นตัวแทนของตัวแปร มีนิยามเชิงปฏิบัติการที่ถูกต้อง สอดคล้องกับเป้าหมายในการนำตัวบ่งชี้ไปใช้ประโยชน์ รวมถึงลักษณะประเภท ระดับการวัด และการสร้างโมเดล และการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ซึ่งสิ่งทีกล่าวมาจะช่วยให้สารสนเทศที่ได้มีคุณภาพมากขึ้น

ขั้นที่ 2 ควรศึกษาและพิจารณาวิธีการรวบรวมหรือการสังเคราะห์ตัวแปรแต่ละวิธี แต่ละเงื่อนไข และความเหมาะสมในการนำไปใช้ประโยชน์แตกต่างกัน เพื่อให้ได้ตัวบ่งชี้ที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับเป้าหมายในการนำไปใช้มากขึ้น

ขั้นที่ 3 การกำหนดน้ำหนักของตัวแปรควรเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับธรรมชาติของตัวแปรและเป้าหมายในการนำไปใช้ประโยชน์

การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของตัวบ่งชี้

ในการพัฒนาตัวบ่งชี้บางครั้งข้อมูลหรือสารสนเทศที่ได้ อาจจะไม่ถูกต้อง เนื่องจากเกิดความผิดพลาดในการเตรียมข้อมูล การคำนวณค่าของข้อมูล หรืออาจจะเกิดจากกรอบแนวคิดในการพัฒนาตัวบ่งชี้ไม่สอดคล้องกับแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ต้องการศึกษา (Schmitz, 1993) ดังนั้นการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างจึงเป็นวิธีการที่ผู้ศึกษานำเอาข้อมูลเชิงประจักษ์มาสนับสนุนสมมุติฐานหรือโครงสร้างตามทฤษฎีที่ต้องการทดสอบ ซึ่งจำเป็นต้องนิยามคุณลักษณะที่ต้องการศึกษาตามแนวคิดเชิงทฤษฎีให้อยู่ในรูปของตัวบ่งชี้หรือพฤติกรรมที่สามารถวัดได้ แล้วจึงนำผลการวัดเชิงประจักษ์มาตรวจสอบว่า สอดคล้องตามคุณลักษณะที่กำหนดไว้หรือไม่

สำหรับวิธีการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างนั้น สามารถกระทำได้หลายวิธี ดังเช่น ใช้วิธีเชิงทดลอง ใช้หลักการวิเคราะห์เชิงตรรกะ วิธีการศึกษาหาความสัมพันธ์ วิธีการวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีสรุปอ้างอิง วิธีการเปรียบเทียบกับกลุ่มที่มีหลักฐานอยู่แล้ว วิธีเมทริกซ์ลักษณะหลากหลายวิธีหลาย วิธีการ

วิเคราะห์องค์ประกอบ และการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (อุทุมพร จามรมาน, 2537) และในการศึกษาคั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบในการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างด้วยเหตุผลที่วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเป็นวิธีการทางสถิติที่ใช้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสังเกตได้ชุดหนึ่งว่าเกิดจากตัวแปรแฝงที่เป็นองค์ประกอบร่วมอย่างไร และสามารถทดสอบสมมุติฐานเกี่ยวกับโครงสร้างความสัมพันธ์ของข้อมูล ซึ่งเป็นการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้อาจมีความสอดคล้องกลมกลืนกับสมมุติฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ หรือตรวจสอบว่ามีโครงสร้างตามนิยามทางทฤษฎีหรือไม่ ซึ่งในการวิเคราะห์องค์ประกอบเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างสามารถทำได้ 2 รูปแบบ คือ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ(Exploratory Factor Analysis = EFA) และ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis = CFA) สำหรับการศึกษาในคั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน(Confirmatory Factor Analysis = CFA) ในการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างของข้อมูลที่น่ามาศึกษา เพราะการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันมีจุดเด่นที่ดีกว่า การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ พอที่จะสรุปได้ 4 ประการคือ ประการแรก การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันมีการผ่อนคลายข้อตกลงเบื้องต้น โดยยอมให้ความคลาดเคลื่อนของตัวแปรสัมพันธ์กันได้ ประการที่สอง การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีพื้นฐานทางทฤษฎีรองรับ เหมาะสำหรับการวิจัยที่มีกรอบความคิดตามทฤษฎี และมีโมเดลทางทฤษฎีที่ต้องการตรวจสอบและผลการวิเคราะห์สามารถนำมาแปลความหมายได้ง่ายกว่า ประการที่สาม การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน มีการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนระหว่างโมเดลกับข้อมูลที่ได้อาจอย่างชัดเจน และประการสุดท้าย ผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้ค่าประมาณพารามิเตอร์ และมีการทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าพารามิเตอร์ทุกค่าด้วย (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2537)

สำหรับตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้นมาจากแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสามารถที่จะนำมาใช้ประโยชน์อย่างมากมาย โดยเฉพาะการใช้ตัวบ่งชี้ทางการศึกษาที่พบบ่อยที่สุด คือ การนำสารสนเทศที่ได้ไปกำหนดเป้าหมายของนโยบายทางการศึกษา เป็นการช่วยให้เห็นภาพของผลผลิตที่จะเกิดจากนโยบายนั้น นอกจากนี้ตัวบ่งชี้ยังสามารถใช้เพื่อติดตามสภาวะทางการศึกษา หรือความเคลื่อนไหวของระบบการศึกษา โดยตัวบ่งชี้จะเป็นตัวแสดงสัญญาณเตือนเพื่อให้รู้ว่าต้นเหตุของปัญหาจากตัวป้อน กระบวนการ หรือผลผลิตของระบบการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารมีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา และตัวบ่งชี้ยังสามารถใช้เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพการดำเนินงานระหว่างองค์กรหรือหน่วยงาน โดยจะชี้ให้เห็นถึงจุดที่เป็นปัญหาเร่งด่วนที่ต้องการแก้ไข ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการจัดสรรทรัพยากรอย่างคุ้มค่า (ชินภัทร ภูมิรัตน, 2526)

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตัวบ่งชี้ และตัวบ่งชี้รวมที่ผ่านมา พบว่ามีการนำข้อมูลที่ได้มาจัดกลุ่มตัวแปรแล้วกำหนดเป็นตัวบ่งชี้โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (delphi technique) การสัมภาษณ์ (interview) การระดมสมอง (brain storming) และการสนทนากลุ่ม (focus group) (อุไรพรรณ เจนวิทยานนท์, 2536; อาทิตยา ดวงมณี, 2540; โชคชัย สิริพนมณี, 2540; ศิริชัย กาญจนवासีและคณะ, 2540) นอกจากนี้มีการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์นำมาวิเคราะห์ แล้วจัดกลุ่มตัวแปรโดยใช้หลักเกณฑ์ทางสถิติเป็นพื้นฐาน ใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบ (factor analysis) และเป็นเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis = EFA) โดยนำตัวแปรหรือตัวบ่งชี้เดี่ยว ๆ มาวิเคราะห์องค์ประกอบโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป SPSS - X (อมรรัตน์ ลาคำเสน, 2535; ลัดดา ด่านวิริยะกุล, 2536; กฤตวรรณ โอบนพันธ์, 2537; วิไลวรรณ เหมือนชาติ, 2537; ชลันดา อินเจริญ, 2538) ส่วนการวิเคราะห์ที่ใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis = CFA) พบในงานวิจัย เรื่อง ประสิทธิภาพการใช้ครู : การวิเคราะห์เชิงปริมาณระดับมหภาคของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2539) และวิทยานิพนธ์ เรื่องการพัฒนาตัวบ่งชี้รวมสำหรับ เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษาของ สมเกียรติ ทานอก (2539)

ตอนที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบคุณภาพการศึกษา

ความหมายของคุณภาพและคุณภาพการศึกษา

คำว่า คุณภาพ เป็นคำที่มีความหมายกว้างและยากที่จะอธิบายให้มีความหมายเฉพาะเจาะจงลงไปได้ ดังนั้นจึงเป็นการยากที่คนส่วนใหญ่จะเห็นพ้องต้องกันเป็นกรอบความคิดและนิยามที่เป็นสากล ซึ่งตามพจนานุกรมขององค์การ UNESCO ได้ให้ความหมายว่า คุณภาพ หมายถึง มาตรฐาน ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายครอบคลุมและกว้างมาก จึงอาจกล่าวได้ว่าคุณภาพย่อมขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละสังคม และแตกต่างกันไปในแต่ละวัฒนธรรม (Conrad and Blackburn, 1985; ชินภัทร ภูมิรัตน์, 2538)

จากการศึกษาเอกสารของผู้วิจัยพบว่า มีผู้ศึกษาและให้คำจำกัดความของคำว่า คุณภาพไว้หลายความหมาย ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้แปลความหมายของคำว่า คุณภาพไว้ 2 ความหมาย คือ ลักษณะความดี (ลักษณะที่เป็นไปในทางที่ต้องการ นำปรารถนา นำพอใจ) และ ลักษณะประจำบุคคลหรือสิ่งของ

The American Heritage Dictionary of English (อ้างถึงใน ประเสริฐ จริยานุกูล, 2535) ได้ให้นิยามไว้ 4 ความหมาย คือ 1) คุณลักษณะหรือคุณสมบัติ 2) ลักษณะธรรมชาติหรือลักษณะที่จำเป็นของสิ่งต่าง ๆ 3) ระดับความเป็นเลิศ และ 4) ตำแหน่งระดับสูงทางสังคม

Burnett and Gore (อ้างถึงใน ทบวงมหาวิทยาลัย, 2539) กล่าวถึงความหมายโดยทั่วไปของคำว่า คุณภาพ ใน 4 ลักษณะคือ 1) การมีมาตรฐานความเป็นเลิศ โดยที่กำหนดมาตรฐานนั้นไว้ตายตัว (Quality as a fixed standards of excellence) 2) ความตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ (Quality as fitness for purpose) 3) ประสิทธิภาพและการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าที่สุด (Quality as efficiency) และ 4) การพัฒนาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น (Quality as improvement)

Higher Education Quality Council ของอังกฤษ (อ้างถึงใน อมรรวิทย์ นาคทรพรพ, 2540) ได้ให้นิยาม คำว่า คุณภาพ หมายถึง 1) ความเป็นเลิศที่วัดด้วยเกณฑ์บางอย่างที่ตายตัว 2) การทำงานได้สอดคล้องกับหน้าที่หรือภารกิจเฉพาะของสถาบันหรือได้รับมอบหมายจากสังคม 3) การใช้เงินอย่างคุ้มค่า และ 4) การที่องค์กรมีการสำรวจและปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง

Enarson (1983 อ้างถึงใน อุไรพรรณ เจนวนิชยานนท์, 2536) ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพไว้ 4 ประการ ดังนี้ คือ คุณภาพ หมายถึง 1) อยู่ในระดับที่ดีกว่าครั้งที่ผ่านมา 2) อยู่ในระดับที่ดีกว่าที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบัน 3) การที่รู้ว่าสถาบันตนเองดีกว่าสถาบันอื่น ๆ ในประเทศอย่างไร และ 4) อยู่ในระดับที่ดีกว่าค่าเฉลี่ย

Watson (1995) ให้ความหมายของคำว่า คุณภาพ คือ 1) คุณลักษณะที่สูงกว่าค่าเฉลี่ย 2) การบ่งชี้คุณลักษณะที่ทำให้เกิดความสมบูรณ์แบบ 3) ความตรงกับความมุ่งหมาย 4) คุณค่าในด้านการเงินงบประมาณ และ 5) การเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะที่พึงประสงค์

Baumgart (1987) ให้ความหมายของคำว่า คุณภาพ หมายถึง รูปแบบของความเป็นเลิศหรือสิ่งที่ดีกว่าในภาวะปกติ

ทบวงมหาวิทยาลัย (2539) ให้ความหมายของคำว่า คุณภาพ หมายถึง การที่บัณฑิตมีคุณสมบัติตรงกับเป้าหมายหรือคุณลักษณะที่สถาบันได้กำหนดไว้และสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิต กระบวนการของการผลิตบัณฑิต ได้มีการควบคุมอย่างเป็นระบบ และมีแบบแผนที่ดีจนเชื่อมั่นว่าจะได้บัณฑิตที่มีคุณภาพตามที่มุ่งหวัง

สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ (2540) ให้ความหมายของคำว่า คุณภาพ หมายถึง ความตรงกับความมุ่งหมาย หรือความเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ หรือบ่งชี้รูปลักษณะ (specification) ที่จะทำให้เกิดความสมบูรณ์

ประเสริฐ จริยานุกูล (2535) ให้ความหมายของคำว่า คุณภาพ หมายถึง การบ่งชี้คุณลักษณะ หรือระดับความเป็นเลิศในการผลิตบัณฑิต (การสอน) การวิจัย การบริการสังคม และการทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรม ตลอดถึงการบ่งชี้คุณลักษณะหรือความเป็นเลิศขององค์ประกอบและกระบวนการใน การทำหน้าที่ดังกล่าว

อุไรพรรณ เจนวาณิชยานนท์ (2536) ให้ความหมายของคำว่า คุณภาพ หมายถึง ลักษณะ ที่เป็นไปได้ตามเกณฑ์เชิงเปรียบเทียบกับลักษณะอื่น ๆ และเป็นที่ยอมรับในแง่บวกมากกว่าแง่ลบ คุณภาพมีหลายระดับตามการตัดสินของผู้พิจารณาค่าเชิงปริมาณของคุณภาพการประเมินคุณภาพ สถาบันอุดมศึกษาอาศัยการรับรองวิทยฐานะ (accreditation) ซึ่งประกอบด้วยเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ ครอบคลุมองค์ประกอบทั้งหมดของสถาบันเป็นหลักสำคัญ

จากความหมายของคำ คุณภาพ ที่กล่าวมาข้างต้น พอที่จะสรุปความหมายได้ดังนี้ คุณภาพ คือ คุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่บ่งชี้ถึงความต้องการตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยแสดงถึงความมี ประสิทธิภาพในการใช้ประโยชน์ และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

ในส่วนของคุณภาพการศึกษา ได้มีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของคุณภาพการศึกษาไว้ ดังนี้

สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ (2539) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณภาพในทางการศึกษาว่า หมายถึง การที่ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ครบถ้วนตามความคาดหวังของหลักสูตร

ทพวงมหาวิทยาลัย (2540) ได้ให้คำนิยามว่า คุณภาพการศึกษา เป็นการมุ่งยกระดับคุณภาพ ทางวิชาการของสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนให้ได้มาตรฐานที่เท่าหรือทัดเทียมกันทุกแห่ง โดยกำหนดเกณฑ์มาตรฐานทางวิชาการทั้งในด้านการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการวิชาการ แก่สังคม กำหนดให้มีระบบและกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับสถาบันและระดับประเทศ

อุทุมพร จามรมาน (2541) ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษาในแง่ของคุณภาพการอุดม ศึกษาว่า หมายถึง ภาพรวมของผลผลิตและบริการที่อยู่ในระดับที่ผู้รับพึงพอใจ ซึ่งความพึงพอใจต่อ ผลผลิตและบริการอาจมีหลายระดับได้

สมเกียรติ ขอบผล (2536) ได้อธิบายเกี่ยวกับคุณภาพการศึกษา ไว้ 3 ประเด็นดังนี้

1. คุณภาพในเชิงปทัสสถานของสังคม (quality as a normative) หมายถึงการประมวลความ รับผิดชอบของสังคมเกี่ยวกับคุณภาพที่ต้องการโดยทั่วไปจะคำนึงถึง คุณภาพของผู้เรียนเป็นหลัก เช่น ในด้านการเรียน ความประพฤติ เป็นต้น ซึ่งต้องมีการศึกษาถึงความต้องการของสังคมอย่างเป็นระบบ เพื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะได้วางแผนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมาย

2. ด้านในเชิงวัตถุประสงค์ (quality as an objective) คุณภาพในความหมายนี้จะยึดคุณลักษณะของผู้เรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเป็นเกณฑ์ คือ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และค่านิยม ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนไปสู่สิ่งที่ต้องการในปัจจุบัน

3. คุณภาพในเชิงกระบวนการ (quality as a process) หมายถึงการพิจารณาคุณภาพโดยยึดระบบการดำเนินการด้านกระบวนการ ความพยายาม และความก้าวหน้าที่จะมีการจัดทำมาตรฐานคุณภาพ (standard of quality) ขึ้นมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพให้เหมาะสมกับสภาพของตนเอง การประเมินตนเองเป็นระยะ ๆ และการปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า คุณภาพการศึกษา เป็นวิธีที่พัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดี และบรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ มีความเหมาะสมกับสถานการณ์หรือความต้องการของแต่ละสถาบัน ซึ่งสามารถสรุปความหมายของคุณภาพการศึกษา ได้ดังนี้

คุณภาพการศึกษา หมายถึง การที่ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ครบถ้วนตามความคาดหวังของหลักสูตรที่สถาบันการศึกษาที่กำหนดไว้และเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยสถาบันการศึกษาได้ดำเนินงานตามปรัชญา พันธกิจ และวัตถุประสงค์ที่มีความสอดคล้องกับนโยบายของสถาบันที่กำหนดไว้

องค์ประกอบของคุณภาพการศึกษา

เมื่อกล่าวถึงองค์ประกอบที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาแล้ว พบว่ามีองค์ประกอบต่าง ๆ ตลอดจนตัวบ่งชี้จำนวนมากที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาในด้านคุณภาพการศึกษา ซึ่งนักการศึกษาได้ให้เหตุผลว่าการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ให้มีความเพียบพร้อมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรคำนึงถึงประสิทธิภาพ ประสิทธิผลของระบบ ซึ่งวัดได้จากคุณภาพของผลผลิต ได้แก่ ผู้สำเร็จการศึกษา เพราะฉะนั้นคุณภาพการศึกษาจึงตัดสินที่คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา โดยเฉพาะในด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนถือว่าเป็นตัววัดคุณภาพที่ใช้กันมากที่สุด (ชินภัทร ภูมิรัตน, 2538) และในการพิจารณาคุณภาพศึกษานั้นควรจะใช้ข้อบ่งชี้หลายอย่างประกอบกัน จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย พบว่ามีผู้ศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาอีกมากมาย ดังนี้

จรวย ธรณินทร์ (2539) ได้แบ่งองค์ประกอบของคุณภาพการศึกษาออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. คุณภาพของระบบการบริหารจัดการของสถาบัน (Quality Management) ต้องครอบคลุมเรื่องต่อไปนี้ คือ มีแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนางาน และใช้กระบวนการวางแผนที่มีประสิทธิภาพ จัดระบบการตรวจสอบบัญชี(การบริหารการเงิน) มีระบบประเมินผลงานที่ดี ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และสร้างผู้นำ มีการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาบุคลากร ผู้ปกครองและชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมพัฒนา มีการบำรุงรักษา อาคาร,สนาม และจัดอุปกรณ์ที่ดี

2. คุณภาพในการบริการ และการจัดการศึกษา (Quality Service and Progress) ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้ คือ มีหลักสูตรที่เหมาะสมในการพัฒนาผู้เรียน และการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องความต้องการของผู้เรียนมีการประเมินผลความก้าวหน้าของการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพัฒนาการของผู้เรียน ครูมีความรู้ความสามารถและทุ่มเทการทำงานโดยมีจรรยาบรรณวิชาชีพ จัดกิจกรรมสำหรับผู้เรียน กิจกรรมผู้ปกครองและชุมชน

3. คุณภาพการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้บริหารและครูกับผู้เรียนมีความสัมพันธ์กันดีหรือไม่ ซึ่งคุณภาพในด้านความสัมพันธ์ ควรให้ความสำคัญต่อครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง และองค์กรท้องถิ่น

4.คุณภาพของผู้เรียนและความพึงพอใจของผู้รับบริการ (Quality Outcome) ควรครอบคลุมเรื่องต่อไปนี้ คือ ผลสมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้ปกครองพึงพอใจยอมรับชื่อเสียงของสถาบัน ครูมีบทบาทสนับสนุนในการเรียนรู้ของผู้เรียน จัดสภาพแวดล้อมได้ดีทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ออกกำลังกาย และเอาใจใส่ผู้เรียน ครูทุ่มเทเวลาเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เรียนรู้เต็มศักยภาพผู้เรียนได้รับบริการทางสุขภาพเหมาะสม มีการรายงานผล และทดสอบความสามารถผู้เรียน

ชินภัทร ภูมิรัตน (2538) ได้กล่าวถึงคุณภาพการศึกษาว่า เมื่อทำการศึกษาเรื่องคุณภาพการศึกษาควรพิจารณาในเชิงระบบ คือ ตัวบ่งชี้ กระบวนการ และผลผลิต ซึ่งปัจจัยตัวบ่งชี้ของระบบการศึกษา รวมได้ตั้งแต่ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ความพร้อมในด้านบุคลากร อาคารสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกอุปกรณ์การเรียนการสอน และงบประมาณ สำหรับกระบวนการประกอบด้วย การบริหาร การจัดการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลส่วนผลผลิตจะครอบคลุมทั้งด้านปริมาณและคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษา จากที่กล่าวมาทุกปัจจัยล้วนแต่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาทั้งสิ้น โดยเฉพาะในด้านกระบวนการคุณภาพการศึกษาจะแนบแน่นอยู่แต่ละขั้นตอนของกระบวนการ เริ่มจากการกำหนดเกณฑ์ของหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล ซึ่งผลผลิตที่เกิดขึ้นได้แก่ คุณภาพของผู้เรียนจะเป็นตัวสะท้อนจุดประสงค์ของหลักสูตร

Tan (1992) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ตัวแปรหลายตัวในการประเมินคุณภาพของภาควิชาที่เปิดสอนหลักสูตรปริญญาเอกทางสังคมวิทยา โดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบแบบ Principal Component Factor Analysis โดยหมุนแกนแบบ varimax มีตัวแปรทั้งหมด 12 ตัวแปร

ซึ่งเกี่ยวข้องและส่งผลต่อความเป็นเลิศทางวิชาการ ดังนี้ 1. จำนวนของคณะ 2. จำนวนผู้จบการศึกษาตามโปรแกรมวิชา 3. จำนวนนักเรียนที่คัดเลือกเข้ามาในโปรแกรม 4. สัดส่วนของนักศึกษาตามระดับความสามารถและการศึกษา 5. ค่าเฉลี่ยจำนวนปีที่สำเร็จปริญญาเอก 6. จำนวนนักศึกษาต่อนักวิชาการภายนอก 7. จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาต่อนักวิชาการหรือนักวิจัยระดับปริญญาเอก 8. ทรัพยากรในห้องสมุด 9. งบประมาณช่วยเหลือจากคณะ 10. จำนวนภาควิชาที่ทำวิจัย 11. ค่าเฉลี่ยของสิ่งตีพิมพ์ที่กระจายตามโปรแกรมในปี 1978 - 1980 12. จำนวนเปอร์เซ็นต์ของบุคคลในคณะที่เขียนหรือแต่งตำราในปี 1978-1980 ตัวแปรเหล่านี้ถูกเลือกขึ้นมาภายใต้เหตุผล 3 ประการคือ 1. ข้อมูลที่เกี่ยวกับตัวแปรเหล่านี้ได้มาจากการรวบรวมของ Conference Board 2. ตัวแปรเหล่านี้เป็นตัวแปรที่ผู้วิจัยใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับตัวบ่งชี้ คุณภาพและนอกจากนี้พบว่าตัวแปรเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับความเป็นเลิศทางวิชาการในระดับสูง 3. ตัวแปรเหล่านี้เป็นตัวแปรที่ผู้วิจัยนิยมใช้ในการประเมินคุณภาพ

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบของตัวแปรทั้ง 12 ตัว สามารถกำหนดองค์ประกอบได้ 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบที่ 1 กลุ่มตัวแปรการวิจัยของอาจารย์ องค์ประกอบที่ 2 กลุ่มตัวแปรปัจจัยนำเข้า และองค์ประกอบที่ 3 กลุ่มตัวแปรนักศึกษา ซึ่งตัวแปรทั้ง 3 กลุ่มนี้สามารถนำมาสร้างเป็นตัวบ่งชี้รวมความเป็นเลิศทางวิชาการของภาควิชา ได้ 7 ตัวบ่งชี้ใหญ่ ๆ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ได้แก่ กลุ่มตัวแปรการวิจัยของอาจารย์ ประกอบด้วย กิจกรรมการวิจัยของอาจารย์ จำนวนเอกสารทางวิชาการโดยเฉลี่ยของอาจารย์ เปอร์เซ็นต์ของอาจารย์ที่มี one or publication faculty grantmanship และทรัพยากรห้องสมุด

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ได้แก่ กลุ่มตัวแปรปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย จำนวนนักศึกษาที่เข้ารับการศึกษานอโปรแกรม จำนวนอาจารย์ ค่าใช้จ่ายในการวิจัยของภาควิชา จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาที่ได้รับปริญญาเอกตามหลักสูตร

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ได้แก่ กลุ่มตัวแปรนักศึกษา ประกอบด้วย เวลาที่นักศึกษาใช้ในการศึกษาระดับปริญญาเอกตามหลักสูตร สัดส่วนของผู้สำเร็จการศึกษาที่ออกไปประกอบอาชีพนอกสถาบัน สัดส่วนของผู้สำเร็จการศึกษาที่ได้รับปริญญาเอก

ตัวบ่งชี้ที่ 4 เกิดจากการรวมกันของกลุ่มตัวแปรการวิจัยของอาจารย์ กับ กลุ่มตัวแปรปัจจัยนำเข้า

ตัวบ่งชี้ที่ 5 เกิดจากการรวมกันของกลุ่มตัวแปรการวิจัยของอาจารย์กับกลุ่มตัวแปรนักศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 6 เกิดจากการรวมกันของกลุ่มตัวแปรปัจจัยนำเข้า กับ กลุ่มตัวแปรนักศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 7 เกิดจากการรวมกันของกลุ่มตัวแปรการวิจัยของอาจารย์ กับ กลุ่มตัวแปรปัจจัยนำเข้า และ กลุ่มตัวแปรนักศึกษา

ซึ่งพบว่าตัวบ่งชี้ที่ดีที่สุด ที่ควรจะนำมาเป็นตัวบ่งชี้รวมในการประเมินความเป็นเลิศทางวิชาการของสถาบัน คือ ตัวบ่งชี้ที่ 7 และตัวบ่งชี้ที่ 4 โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 76 และ 75 ตามลำดับ และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ spearman rank $r = 0.833$ และ $r = 0.836$ ตามลำดับ

ทบวงมหาวิทยาลัย (2540) ได้กำหนดกรอบการพัฒนาดัชนีบ่งชี้คุณภาพการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาให้บรรลุตามภารกิจหลัก เพื่อวัดผลสำเร็จและผลการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา โดยใช้ดัชนีบ่งชี้คุณภาพการดำเนินงานซึ่งได้มาจากการพิจารณาเลือกภายใต้จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ขององค์ประกอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และให้มีหน่วยงานที่รับผิดชอบระบบการควบคุมคุณภาพการศึกษาเป็นการเฉพาะ เพื่อทำหน้าที่พัฒนา บริหาร และติดตามการดำเนินงานการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ซึ่งในการดำเนินงานครั้งนี้ ทบวงมหาวิทยาลัยได้กำหนดองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อคุณภาพการศึกษา 14 องค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์กรและกลไกการควบคุมมาตรฐาน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - องค์กร/คณะกรรมการควบคุมมาตรฐานทางวิชาการ
 - การกำหนดวิธีการดำเนินการ
2. ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของสถาบัน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - กระบวนการได้มาซึ่งปรัชญาและวัตถุประสงค์
 - การดำเนินการให้สอดคล้องกับปรัชญาและวัตถุประสงค์
 - การประเมินผลสัมฤทธิ์ของ ปรัชญาและวัตถุประสงค์
3. หลักสูตร ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
 - องค์กรกลั่นกรองและให้ความเห็นชอบ
 - ความพร้อมในการเปิดหลักสูตร
 - การนำหลักสูตรไปใช้
 - การปรับปรุงหลักสูตร
 - การเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตร
4. นักศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - จำนวน และสัดส่วนของนักศึกษา
 - คุณภาพของผู้สมัครเข้าเรียน
 - อัตราการสำเร็จการศึกษา
 - สัมฤทธิ์ผลของนักศึกษา
 - การยอมรับบัณฑิต (ความสามารถในการทำงาน การศึกษาต่อในระดับสูง)

5. คณาจารย์และบุคลากร ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - ระบบการสรรหาอาจารย์/บุคลากร
 - จำนวนอาจารย์/บุคลากร
 - ภาระงานของอาจารย์
 - คุณภาพของอาจารย์/บุคลากร (คุณวุฒิ/ตำแหน่งทางวิชาการ)
6. การเรียนการสอน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - การประเมินผลการเรียนการสอน
7. สื่อการศึกษาและระบบสารสนเทศ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - คุณภาพของสื่อ
 - การให้บริการสื่อการศึกษา
 - การส่งเสริมการใช้สื่อการศึกษา
8. อุปกรณ์การศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - จำนวนและระบบบริหารอุปกรณ์
 - การประเมินผลการใช้อุปกรณ์การศึกษา
9. ห้องสมุดและทรัพยากรการเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - คุณภาพห้องสมุด
 - ระบบการติดตามประเมินผลการใช้ห้องสมุด
 - การให้บริการ
10. สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - อาคารสถานที่
 - ระบบสารสนเทศ
11. การวัดผลและการประเมินผลการศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - บุคลากรมีความรู้ด้านการวัดและการประเมินผล
12. การวิจัย ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - นโยบายการสนับสนุนการวิจัยของสถาบัน
 - ระบบกลั่นกรองโครงการวิจัย
 - การเผยแพร่
 - การใช้ประโยชน์จากการวิจัย

13. การบริหารงบประมาณ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- แผนการใช้งบประมาณ
- มาตรการการใช้งบประมาณ
- ติดตามผลการใช้งบประมาณ
- ประเมินผลการดำเนินงานตามงบประมาณ

14. งานบริการการศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- งานบริการนักศึกษา (กิจกรรมนักศึกษา การแนะแนว)
- การทำงานร่วมกันภายใน/ระหว่างสถาบัน

ซึ่งทั้ง 14 องค์ประกอบและองค์ประกอบย่อยที่กล่าวมาจะมีดัชนีบ่งชี้คุณภาพเป็นรายละเอียดกำกับอยู่ในแต่ละองค์ประกอบย่อย เพื่อให้สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งได้นำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

อุไรพรรณ เจนวาณิชยานนท์ (2536) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาดัชนีความเป็นเลิศทางวิชาการของคณะพยาบาลศาสตร์ สถาบันศึกษาเอกชน พบว่าได้คุณลักษณะของความเป็นเลิศทางวิชาการจำนวน 20 คุณลักษณะ โดยมีดัชนีบ่งชี้ทั้งสิ้น 121 ดัชนี ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะปัจจัยเบื้องต้นด้านปรัชญา เป้าหมายของสถาบัน คุณลักษณะของนักศึกษาใหม่ อาจารย์ประจำ ผู้บริหาร สถานภาพทางการเงิน งบประมาณ ทรัพยากรสนับสนุนวิชาการและคุณลักษณะของแหล่งฝึกภาคปฏิบัติ คุณลักษณะของกระบวนการประกอบด้วย คุณลักษณะของหลักสูตร การเรียนการสอน การประเมินผลสัมฤทธิ์ การบริหาร การพัฒนาอาจารย์ การจัดดำเนินงานให้ผลผลิตทางวิชาการ กิจกรรมนักศึกษา และการประเมินตนเองของสถาบัน ด้านคุณลักษณะของผลผลิต ประกอบด้วยสมรรถนะและเจตคติต่อวิชาชีพของบัณฑิต พัฒนาการด้านบุคลิกภาพ ทักษะทางสังคมของบัณฑิต และผลผลิตด้านวิชาการของสถาบัน

วันชัย ศิริชนะ (2536) ได้ทำการศึกษาการพัฒนา รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับสถาบันอุดมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย โดยใช้แบบวิธีการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิในการศึกษาถึงระบบการประกันคุณภาพการศึกษาตามแนวคิดของประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน พบว่ารูปแบบของระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษาของทุกประเทศได้นั้นถึงหลักการในเรื่องความเป็นอิสระ (autonomy) ควบคู่ไปกับความพร้อมที่จะรับการตรวจสอบจากภายนอก (accountability) ของสถาบันอุดมศึกษาทั้งนี้โดยที่แต่ละประเทศมีกลไกการดำเนินการและวิธีการในรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไปตามประสมการณ์และจารีตนิยมของตน และได้รูปแบบการประกันคุณภาพการศึกษาที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การรับรองวิทยฐานะของหลักสูตรที่ใช้ในการประเมินคุณภาพของสถาบัน การตรวจสอบกลไกการควบคุมคุณภาพ และการติดตามผลการปฏิบัติงาน ซึ่งประกอบด้วยเกณฑ์ย่อย ๆ ที่เป็นตัวบ่งชี้สมรรถภาพที่แสดงถึง

คุณภาพของการศึกษา ดังนี้ คือ เกณฑ์พิจารณาความพร้อมและขีดความสามารถในด้านการพัฒนา และติดตามการดำเนินงานของหลักสูตร องค์การและการบริหาร ทรัพยากรการบริหาร ระบบการพัฒนาอาจารย์และบุคลากร การใช้ประโยชน์อาคาร สถานที่และอุปกรณ์ตลอดจนห้องสมุด การบริการวิชาการ สัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักศึกษา การบริการนักศึกษา จำนวนนักศึกษารวม และผู้สำเร็จการศึกษา และการใช้จ่ายงบประมาณในการดำเนินงาน เป็นต้น

Conrad และ Blackburn (1985) ได้ทำการศึกษาตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับคุณภาพของภาควิชาของมหาวิทยาลัยของรัฐจาก 22 รัฐ พบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์สูงกับคุณภาพของภาควิชา คือ กลุ่มตัวแปรผลผลิตทางด้านวิชาการของอาจารย์ โดยเฉพาะภาระงานของอาจารย์ กลุ่มตัวแปรด้านจำนวนนักศึกษา เช่น ความสามารถทางวิชาการของนักศึกษา มีความสัมพันธ์ปานกลาง-มากกับคุณภาพของภาควิชา และกลุ่มตัวแปรด้านหลักสูตรมีความสัมพันธ์สูงกับคุณภาพของภาควิชา

Fairweather และ Brown (1991) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรของมิติและโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาที่มีคุณภาพ และได้กำหนดมิติของคุณภาพไว้ 5 ด้าน ประกอบด้วยคุณภาพของอาจารย์ (เปอร์เซ็นต์อาจารย์ที่มีวุฒิปริญญาเอก) คุณภาพของนักศึกษา (อัตราการรับนักศึกษาเข้าใหม่) หลักสูตร ทรัพยากร (ขนาดห้องสมุด) และความมีชื่อเสียงของสถาบัน (จำนวนอาจารย์ที่มีคุณภาพตามที่องค์กร NAS ได้ให้คะแนนไว้) จากการศึกษพบว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันสูง คือ ตัวแปรคุณภาพอาจารย์และตัวแปรความมีชื่อเสียงของสถาบัน

อาณัติ อาภาภิรม (2531) ได้กล่าวเกี่ยวกับการพึ่งตนเองของมหาวิทยาลัยของรัฐกับความเป็นเลิศทางวิชาการว่า ตัวบ่งชี้ที่จะใช้วัดความเป็นเลิศทางวิชาการ ควรประกอบด้วยคุณภาพอาจารย์ การวิจัย/การเขียนตำราของอาจารย์ อุปกรณ์การสอน และนิสิตนักศึกษา

บุญรอด วุฒิสถรกุล (2535) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเกณฑ์การพิจารณาความเป็นเลิศของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารวิชาการระดับรองอธิการบดี คณบดี และหัวหน้าภาควิชา พบว่าองค์ประกอบของความเป็นเลิศของสถาบัน มี 5 องค์ประกอบที่สำคัญตามลำดับ คือ

1. คุณภาพของอาจารย์หรือผู้สอน

- จำนวนอาจารย์
- คุณวุฒิของอาจารย์
- การพัฒนาอาจารย์โดยการศึกษาต่อ การฝึกอบรม สัมมนา

2. หลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการสอน

- เนื้อหาของหลักสูตร
- กิจกรรมเสริมหลักสูตร
- การพัฒนาหลักสูตร

3. ห้องสมุดหรือศูนย์การค้นคว้า

- จำนวนหนังสือและวารสารที่ทันสมัย
- การบริการที่เอื้อต่อการค้นคว้าวิจัย
- งบประมาณการจัดซื้อตามความต้องการของอาจารย์

4. คุณภาพของนักศึกษา

- จำนวนนักศึกษาที่เหมาะสม
- ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- ความประพฤติของนักศึกษา
- ความสนใจในการร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร

5. การวิจัยและผลงานทางวิชาการของอาจารย์

- งบประมาณสนับสนุนการวิจัย
- การอบรม สัมมนาและเผยแพร่ผลงานวิจัย
- การสนับสนุนการวิจัยจากสถาบัน

อาภรณ์ เจียมไชยศรี (2537) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนาระบบการประเมินประสิทธิผลองค์การสำหรับวิทยาลัยครู พบว่าเกณฑ์ในการประเมินที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันว่ามีเหมาะสม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมีจำนวนทั้งหมด 203 ข้อ และเป็นเกณฑ์ประเมินขั้นพื้นฐานสำหรับวิทยาลัยครูรวม 60 ข้อ สำหรับประเมินประสิทธิผลองค์การของวิทยาลัยครู โดยเน้นเกณฑ์ประเมินขั้นพื้นฐาน 5 ข้อ คือ 1) ความเพียงพอด้านความรู้และความสามารถในการสอนของอาจารย์ 2) ความเพียงพอของพื้นที่และจำนวนหนังสือในห้องสมุด สำหรับการศึกษาค้นคว้าของนักศึกษา โปรแกรมวิชาต่าง ๆ และในการศึกษาค้นคว้าเพื่อเตรียมการสอน และการทำวิจัยของอาจารย์ 3) คุณธรรม จริยธรรม เช่นความซื่อสัตย์ ความตรงต่อเวลา(ของนักศึกษาและบัณฑิต) 4) ความสามารถในการประสานงานกับบุคลากรและหน่วยงานในห้องถิ่น เช่น ศิลปินในห้องถิ่น วัด เพื่อจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และ 5) การได้รับการยอมรับในผลงานทางวิชาการของอาจารย์

Morgan and Mitchell (1985) ได้กล่าวถึงวิธีในการพิจารณาความเป็นเลิศทางวิชาการที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไว้ 6 ประการ ดังนี้ คือ 1) พิจารณาว่าสถาบันอุดมศึกษาสามารถผลิตกำลังคนตอบสนองความต้องการของระบบเศรษฐกิจและการเมืองได้เหมาะสมมากน้อยเพียงใด 2) พิจารณาว่าสถาบันการศึกษาได้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงปัจจัยนำเข้า (input) ให้เป็นผลผลิต (output) ได้มีประสิทธิภาพเพียงใด 3) พิจารณาว่าสถาบันอุดมศึกษามีความสามารถในการพัฒนานักศึกษา ให้มีผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้นเพียงใด 4) พิจารณาถึงคุณภาพของกระบวนการในการผลิตโดยเน้นที่อาจารย์และนักศึกษาเป็นสำคัญ 5) พิจารณาถึงคุณภาพของหลักสูตรในด้านขอบเขตและเนื้อหาสาระของหลักสูตร

ว่ามีความเหมาะสมเพียงใด และ 6) พิจารณาคุณลักษณะของผู้ร่วมงาน โดยการประเมินในภาพรวมแบบผสมผสาน

Mayhew, Ford and Hubbard (1990) ได้ให้ข้อเสนอว่า การที่สถาบันอุดมศึกษาจะประสบความสำเร็จในการจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพนั้นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่อไปนี้คือ 1) การจัดหลักสูตรและรายวิชาต้องส่งผลต่อการพัฒนาทางสติปัญญาของนักศึกษาอย่างแท้จริง ประกอบกับต้องพัฒนาในด้านความคิดที่ซับซ้อนขึ้นด้วย และนักศึกษาต้องเป็นผู้รอบรู้ในศาสตร์อื่น ๆ อีกหลาย ๆ ด้าน 2) การจัดกิจกรรมนอกหลักสูตร ต้องส่งเสริมให้นักศึกษามีบุคลิกและทักษะทางสังคมอย่างแท้จริง 3) คุณภาพของอาจารย์จะเป็นที่ยอมรับและมีการพัฒนามากขึ้นหากได้รับการสนับสนุนในด้านเงินเดือน ค่าตอบแทน และสวัสดิการต่าง ๆ ที่สูงพอ ประกอบกับการดำเนินการพิจารณาถึงภาระงานด้านการสอน วิธีการรับอาจารย์ใหม่ เงินทุนสนับสนุนการทำวิจัย และงบประมาณของห้องสมุดมีความเหมาะสม 4) คุณภาพของการเรียนการสอนซึ่งขึ้นอยู่กับรูปแบบ และพฤติกรรมการสอนของอาจารย์เป็นหลัก 5) ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องกำหนดแนวทางในการบริหารที่ดี เช่น มีรูปแบบการพัฒนาอาจารย์ที่ชัดเจน จัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมบรรยากาศในการเรียนรู้ของผู้เรียนและอาจารย์ มีการขบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนักศึกษาด้วยกัน และระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา

webster (1981) ได้ให้ข้อเสนอเกี่ยวกับเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาว่า ควรจะใช้เกณฑ์หลาย ๆ ด้านประกอบกัน เนื่องจากการใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่งเพียงเกณฑ์เดียวไม่สามารถวัดคุณภาพที่แท้จริงได้ และที่สำคัญต้องคำนึงถึงภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาด้วย ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวประกอบด้วย ความมีชื่อเสียงของสถาบัน ความสำเร็จของอาจารย์ โดยพิจารณาจากเกียรติยศ ชื่อเสียง และรางวัลที่อาจารย์ได้รับ จำนวนเอกสารทางวิชาการของอาจารย์ ความสำเร็จในชีวิตของนักศึกษาโดยศึกษาข้อมูลจากศิษย์เก่า ค่าใช้จ่ายต่อหัวของนักศึกษา สัดส่วนของนักศึกษาต่ออาจารย์ และจำนวนหนังสือในห้องสมุด

Corad and Wilson (1985) ได้เสนอเกณฑ์การประเมินโปรแกรมทางวิชาการซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาดังนี้ 1) คุณภาพของอาจารย์ 2) คุณภาพของนักศึกษา 3) คุณภาพของหลักสูตร 4) คุณภาพของทรัพยากรการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ อุปกรณ์อาคารสถานที่ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น 5) การเงินและงบประมาณ และ 6) คุณภาพของการบริหารและการจัดการในโปรแกรมวิชา

Troutt (1979 อ้างถึงใน อุไรพรพรรณ เจนวานิชยานนท์, 2537) ได้นำเสนอเกณฑ์ในการรับรองวิทยฐานะเพื่อคุณภาพของการศึกษา ซึ่งเกณฑ์ดังกล่าวได้ผ่านมติความเห็นชอบจากทุกสมาคมของ Regional Accrediting Associations ในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีเกณฑ์ที่ใช้ร่วมกัน 11 ด้านคือ 1) ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของสถาบัน 2) การเงินและงบประมาณ 3) อาคารสถานที่ ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ 4) ห้องสมุด 5) หลักสูตรและการสอน 6) กิจกรรมพิเศษ

และการศึกษาต่อเนื่อง 7) อาจารย์ 8) การจัดองค์การและการบริหาร 9) งานวิจัย 10) นักศึกษา และ 11) การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา จากเกณฑ์ที่กล่าวมาจะมีมาตรฐานบอกไว้อย่างละเอียดเพื่อให้สถาบันได้ทำการศึกษาตนเองหรือประเมินตนเอง

Baumgart (1987) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาถึงคุณภาพของการศึกษาในระดับปริญญาตรีของประเทศออสเตรเลีย โดยใช้องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษา เป็นเกณฑ์ในการศึกษาดังนี้ ด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย 1) ความเหมาะสมในการจัดสรรงบประมาณของรัฐบาล 2) จำนวนอาจารย์และตำแหน่งทางวิชาการ 3) การสนับสนุนด้านงบประมาณในการวิจัย ด้านกระบวนการประกอบด้วย 1) การปรับปรุงการเรียนการสอน 2) จำนวนงานวิจัยที่ได้รับการตีพิมพ์ 3) การประเมินการสอนจากนักศึกษาและเพื่อนอาจารย์ 4) การบริการทางวิชาการทั้งภายในและภายนอกสถาบัน 4) การพัฒนาอาจารย์ในด้านการสอน การวิจัย การบริหาร 5) อัตราส่วนระหว่างอาจารย์ต่อนักศึกษา 5) ปริมาณงานของนักศึกษา 6) ระบบการประเมินผลการเรียนที่เหมาะสมและยุติธรรม 7) สื่อสนับสนุนการเรียน เช่น ห้องสมุด การสอนเสริม เครื่องคอมพิวเตอร์ 8) งานบริการและสวัสดิการต่าง ๆ และด้านผลผลิต โดยจะพิจารณาจากปริมาณนักศึกษาที่เรียนต่อในระดับปริญญาโท

อดุลย์ วิริยเวชกุล (2538) ได้กล่าวถึงคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาในส่วนของเครื่องบ่งชี้คุณภาพทางวิชาการซึ่งประกอบด้วย 1) ปรัชญาและหน้าที่ของมหาวิทยาลัย 2) บัณฑิต 3) งานวิจัย 4) คุณภาพงานบริการ 5) คุณภาพอาจารย์ (คุณวุฒิของอาจารย์) 6) บรรยากาศทางวิชาการ ซึ่งประกอบด้วย การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการ มีระบบสารสนเทศและ ห้องสมุดที่ดี 7) บรรยากาศในมหาวิทยาลัย หมายถึง การจัดกิจกรรมร่วมกันของนักศึกษาทางด้านสังคมและวัฒนธรรม กีฬา ดนตรี 8) การประเมินผลการสอนของอาจารย์ 9) ระบบงบประมาณ

พรชูลิ อาชาวำรุง และศิริลักษณ์ ศรีสาอางค์ (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่องเกณฑ์ประเมินสถาบันครุศึกษาไทย ซึ่งดำเนินการพัฒนาเกณฑ์การประเมินสถาบันครุศึกษาไทย โดยคำนึงถึงองค์ประกอบของเกณฑ์นั้น ๆ ตามหลักการอุดมศึกษาเป็นสำคัญ พบว่าได้แนวทางของเกณฑ์ประเมินสถาบันครุศึกษาไทยทั้งหมด 10 เกณฑ์ ดังนี้ 1) ปรัชญาและวัตถุประสงค์ 2) การจัดการและการบริหารด้านต่าง ๆ 3) การวางแผนระยะยาว 4) โปรแกรมการศึกษา 5) บุคลากร อาจารย์ 6) การบริการทางวิชาการ 7) งบประมาณ 8) อาคารสถานที่ วัสดุและครุภัณฑ์ 9) การบริการสำหรับผู้เรียนและการเตรียมผู้เรียนเมื่อสำเร็จการศึกษา และ 10) ความสัมพันธ์กับชุมชน ซึ่งแต่ละเกณฑ์จะประกอบด้วยรายละเอียดของเกณฑ์ย่อยที่นำไปใช้ในการประเมินสถาบันครุศึกษาไทย

Commission on Colleges (1994 อ้างถึงในอุไรพรรณ จันทรวงศ์, 2539) ได้กล่าวถึงมาตรฐานการพิจารณาตนเองของ Northwest Association of School and Colleges, U.S.A. ในการรับรองคุณภาพการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้ 1) วัตถุประสงค์และเป้าหมายของสถาบัน 2) การเงินการคลัง 3) อาคารสถานที่และอุปกรณ์การเรียนการสอน

4) ห้องสมุดและศูนย์ข้อมูล 5) ประสิทธิภาพของโปรแกรมการศึกษา 6) การศึกษาต่อเนื่องและ กิจกรรมพิเศษของสถาบันการศึกษา 7) คณาจารย์ 8) การบริหารและการจัดการ 9) นักศึกษา 10) เงินทุนและการวิจัย 11) โปรแกรมบัณฑิตศึกษา โดยในแต่ละองค์ประกอบที่กล่าวมาจะมี รายละเอียดของแนวทางการพิจารณาตนเอง และแนวทางในการวิเคราะห์และประเมิน เพื่อให้สถาบัน สามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Lee (1994 อ้างถึงในอมรวิรัช นาคทรพ, 2540) ได้เสนอหลักเกณฑ์ในการรับรอง วิทยฐานะหลักสูตรสำหรับสถาบันอุดมศึกษาของประเทศเกาหลี ซึ่งประกอบด้วยเกณฑ์หลักและ เกณฑ์ย่อย ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของสถาบัน ประกอบด้วย เนื้อหาของวัตถุประสงค์ การนำวัตถุประสงค์มาสู่ การปฏิบัติ โครงสร้างของวัตถุประสงค์ และสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์

2. หลักสูตร ประกอบด้วย โครงสร้างของหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร การฝึกปฏิบัติ เนื้อหาหลักสูตร การสอน และการวัดผล

3. นักศึกษา ประกอบด้วย การรับนักศึกษา การแนะแนวให้คำปรึกษา กิจกรรม นักศึกษา สวัสดิการนักศึกษา และคุณภาพของบัณฑิต

4. อาจารย์ ประกอบด้วย การสรรหา/ว่าจ้าง คุณสมบัติอาจารย์ ภูมิหลังอาจารย์ ภาระงาน อาจารย์ การพัฒนาอาจารย์ และการวิจัยของอาจารย์

5. อาคารสถานที่และอุปกรณ์

6. การบริหารและการเงิน

Donaldson (1994 อ้างถึงในอมรวิรัช นาคทรพ, 2540) ได้เสนอรอบหลักในการทำ รายงานประเมินคุณภาพสำหรับหลักสูตรสาขาวิชาต่าง ๆ ในสถาบันอุดมศึกษาของสก็อตแลนด์ ซึ่ง ประกอบด้วยองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยที่ใช้ในการประเมินคุณภาพ ดังนี้ คือ

1. วัตถุประสงค์ของการจัดหลักสูตร ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- วัตถุประสงค์ของหลักสูตรมีความชัดเจนเป็นที่เข้าใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
- วัตถุประสงค์สอดคล้องกับภารกิจของสถาบัน
- วัตถุประสงค์ของหลักสูตรตอบสนองความต้องการของนักศึกษา สังคมและ ประเทศชาติในภาพรวม
- การจัดหลักสูตรมีความสมดุลระหว่างเนื้อหาความรู้ทั่วไปกับเนื้อหาความรู้ เฉพาะทาง
- เนื้อหาสาระของหลักสูตรมีความทันสมัย

2. การออกแบบและการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - การวางหลักสูตรมีความยืดหยุ่นในด้านการเทียบโอนหน่วยกิต
 - เงื่อนไขการรับนักศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาส
 - มีการประเมินหลักสูตรเป็นระยะ ๆ
 - การบริหารหลักสูตรมีการประสานงานกับภาครัฐ เอกชน ตามความเหมาะสม
3. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - อาคารสถานที่และห้องเรียนมีความเพียงพอและเหมาะสม
 - ห้องปฏิบัติการและอุปกรณ์มีความเพียงพอและเหมาะสม
 - สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปมีความเหมาะสมและส่งเสริมการเรียนรู้
 - การจัดที่พักสำหรับบุคลากร นักศึกษา มีความเพียงพอและเหมาะสม
 - อาคารสถานที่ได้รับการบำรุงรักษาอย่างดี
4. บุคลากร ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - อาจารย์มีคุณภาพและคุณสมบัติตรงตามหลักสูตร
 - จำนวนอาจารย์พอเพียงในการจัดหลักสูตร
 - การจัดสรรภาระงานเป็นไปอย่างเหมาะสม ยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ
 - การพัฒนาอาจารย์และบุคลากรเป็นไปอย่างมีระบบ มีเป้าหมายที่ชัดเจน
5. ทรัพยากรการเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - อุปกรณ์ เครื่องมือ และสารสนเทศมีความพอเพียงและทันสมัย
 - ห้องสมุดและสื่อการศึกษามีความพอเพียงเหมาะสมกับหลักสูตร
6. การบริหารหลักสูตร ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - การจัดการระบบวิชาให้ผู้เรียนเป็นไปอย่างเหมาะสมเป็นระบบ
 - ชี้แจงวิธีการวัดและประเมินผลรายวิชาให้ผู้เรียนทราบ
 - การจัดตารางสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
7. การจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - การจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
 - วิธีการสอนมีความหลากหลาย ทันสมัย โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้เรียน
 - การสอนมีการเชื่อมโยงและบูรณาการกับวิชาอื่น ๆ หรืองานวิจัยได้
 - การสอนช่วยพัฒนาทักษะพื้นฐานด้านการสื่อสารและการทำงานร่วมกันเป็นทีม
8. บริการนักศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - การแนะแนวให้คำปรึกษาเป็นไปอย่างเหมาะสมทั้งในเชิงวิชาการและวิชาชีพ
 - อาจารย์และบุคลากรมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือนักศึกษาที่มีปัญหาเฉพาะ

9. การประเมินและติดตามผล ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- การจัดระบบการประเมินสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
- เทคนิคการประเมินมีความหลากหลาย ให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงการสรุปผลสัมฤทธิ์และการพัฒนาผู้เรียน
- มีการติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอและรายงานให้ทราบ

10. ผลงานของนักศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
- ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนและทัศนคติของผู้เรียนสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

11. ผลผลิต และการควบคุมคุณภาพของหลักสูตร ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- มีการใช้ตัวบ่งชี้การดำเนินการที่เหมาะสม และสม่ำเสมอในการประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตร
- มีหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงพันธกิจของสถาบัน
- ผลสัมฤทธิ์จากเครื่องบ่งชี้ต่าง ๆ ได้รับการวิเคราะห์ และนำไปปรับปรุงแก้ไข

Borden and Botttrill (1994) ได้รวบรวมองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การดำเนินงานที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา ซึ่งนำเสนอเฉพาะองค์ประกอบที่มีความสำคัญ ดังนี้ 1) การบริหารจัดการ 2) การแนะนำให้คำปรึกษา 3) การศึกษาต่อเนื่อง 4) หลักสูตร 5) การรับนักศึกษา 6) สิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนการสอน เช่น สื่อ อุปกรณ์ 6) การเงินงบประมาณ 7) การวิจัย 8) อาจารย์และบุคลากร และ 9) การจัดการเรียนการสอน ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบที่กล่าวมาจะประกอบด้วยรายละเอียดที่เป็นตัวบ่งชี้การดำเนินงานอีกจำนวนมาก

Asiaweek (1998) เป็นสถาบันที่ทำการจัดอันดับคุณภาพมหาวิทยาลัย ได้ดำเนินการจัดอันดับของมหาวิทยาลัยจำนวน 78 แห่งในเอเชียทุกปี โดยใช้องค์ประกอบที่สำคัญในการจัดอันดับคุณภาพตามสัดส่วนน้ำหนักคะแนน ดังนี้ 1) ความมีชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย การเป็นที่ยอมรับทางวิชาการจากมหาวิทยาลัยอื่น น้ำหนักคะแนนที่กำหนด 20 % 2) คุณภาพในการคัดเลือกนักศึกษา คุณสมบัติของนักศึกษาที่จะรับ จำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียน น้ำหนักคะแนนที่กำหนด 25 % 3) คุณสมบัติของอาจารย์ สัดส่วนของอาจารย์ที่มีวุฒิปริญญาเอก สัดส่วนของอาจารย์ต่อนักศึกษาน้ำหนักคะแนนที่กำหนด 25 % 4) ผลผลิตด้านงานวิจัย โดยมีการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารระดับนานาชาติ และระดับอาเซียน เงินทุนสนับสนุนการวิจัย จำนวนสถาบันวิจัยของมหาวิทยาลัย จำนวนหนังสือในห้องสมุดต่อนักศึกษา น้ำหนักคะแนนที่กำหนด 20 % และ 5) ทรัพยากรทางด้านการเงินงบประมาณทั้งหมดของมหาวิทยาลัย สัดส่วนของงบประมาณที่จัดสรรให้กับนักศึกษาน้ำหนักคะแนนที่กำหนด 10 %

U.S.News (1997) ได้ทำการสำรวจและจัดอันดับคณะครุศาสตร์ยอดเยี่ยมในสหรัฐอเมริกา และยังมีการจัดอันดับตามสาขาวิชาเฉพาะด้วย โดยประเมินจากการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา เป็นหลัก ซึ่งมีเกณฑ์ในการจัดอันดับดังนี้ 1) มาตรฐานในการคัดเลือกนักศึกษา 2) คุณภาพอาจารย์ 3) กิจกรรมการทำวิจัย 4) ชื่อเสียงและเกียรติยศทางวิชาการ

อุทุมพร จามรมาน (2541) ได้นำเสนอมิติ(องค์ประกอบ) ที่ใช้ในการประเมินคุณภาพการศึกษาเพื่อนำไปสู่การประกันคุณภาพการศึกษาของคณะวิชา โดยดำเนินการเก็บข้อมูลจากมิติทั้ง 9 มิติ ได้แก่ มิติที่ 1 ปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์ นโยบาย (การประเมินแผนงานและโครงการ) มิติที่ 2 การจัดการเรียนสอน (หลักสูตร อาจารย์ นักศึกษา กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล มิติที่ 3 การจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษา (ระบบอาจารย์ที่ปรึกษา การให้คำแนะนำเกี่ยวกับอาชีพ) มิติที่ 4 การวิจัย (การเผยแพร่ผลงานวิจัย) มิติที่ 5 การบริการทางวิชาการ มิติที่ 6 การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มิติที่ 7 การบริหารจัดการ มิติที่ 8 การเงินและงบประมาณ และ มิติที่ 9 ระบบและกลไกการประกันคุณภาพ (ระบบการประกันคุณภาพภายใน และภายนอก)

นงลักษณ์ วิรัชชัยและสุวิมล ว่องวานิช (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์การจัดอันดับมหาวิทยาลัยของประเทศในเอเชีย โดยศึกษาสภาพการจัดอันดับมหาวิทยาลัยโดยนิตยสาร Asiaweek และวิเคราะห์ตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้ในการทำนายคุณภาพของมหาวิทยาลัย สำหรับตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ใช้ในการจัดอันดับมหาวิทยาลัย 10 ด้าน คือ 1) ความมีชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย 2) นักศึกษา (การเข้มงวดในการคัดเลือกนักศึกษา คุณสมบัติของนักศึกษาที่จะรับ อัตราการรับ จำนวนนักศึกษาที่ลงทะเบียน อัตราการคงอยู่ อัตราความสำเร็จ การศึกษา การได้งานทำ 3) อาจารย์ ได้แก่ คุณลักษณะ คุณภาพของอาจารย์ อัตราส่วนนักศึกษาต่ออาจารย์ ขนาดชั้นเรียน คุณภาพการสอน เงินเดือนอาจารย์ 4) ผลผลิตด้านงานวิจัย 5) ทรัพยากรด้านการเงิน ได้แก่ ค่าใช้จ่ายที่จัดสรรให้นักศึกษา ห้องสมุด 6) หลักสูตร 7) การสนับสนุนจากศิษย์เก่า 8) การสร้างมูลค่าเพิ่ม 9) การบริหารองค์กร และ 10) การให้บริการเพื่อเสริมวิชาการ

ในส่วนของสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและเป็นที่ยอมรับของสังคม จึงได้จัดทำนโยบายและแนวทางการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาขึ้น ซึ่งที่ผ่านมาได้มีการจัดการประชุม สัมมนา ขึ้นจำนวน 3 ครั้ง โดยมีอธิการบดี รองอธิการบดี และคณบดี ของแต่ละสถาบันราชภัฏเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวเพื่อระดมความคิดเห็นในการพิจารณาเกี่ยวกับองค์ประกอบต่าง ๆ และตัวบ่งชี้ที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาและในการดำเนินการครั้งนี้ได้มีการกำหนดองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาไว้ ดังนี้ (สภาสถาบันราชภัฏ, 2540)

1. ปรัชญา พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของสถาบัน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - กำหนดปรัชญา พันธกิจ และวัตถุประสงค์ระดับสถาบัน คณะ ศูนย์ สำนัก โพรแกรมนวิชาไว้อย่างชัดเจน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา
 - มีมาตรการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างปรัชญาและจุดมุ่งหมายของสถาบันกับการจัดการศึกษาด้านต่าง ๆ
 - การกำหนดวิสัยทัศน์ของสถาบัน
 - การกำหนดวัตถุประสงค์ที่ระบุมาตรฐานที่จะยอมรับพฤติกรรมในแต่ละกิจกรรม
2. หลักสูตร ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - กำหนดปรัชญา และจุดมุ่งหมายของหลักสูตรชัดเจนและสอดคล้องกับพันธกิจของสถาบัน
 - หลักสูตรและรายวิชาต้องตอบสนองความต้องการของผู้เรียน สังคม ท้องถิ่น
 - การกำหนดแนวปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรและการใช้ไว้อย่างเป็นระบบชัดเจน และมีประสิทธิภาพ
 - การสร้างความเข้าใจในปรัชญา จุดมุ่งหมายของหลักสูตร และรายวิชาแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง
 - มีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับหลักสูตร และโปรแกรมวิชาที่เป็นปัจจุบัน
 - การประชาสัมพันธ์หลักสูตรและโปรแกรมวิชา
 - การประเมินและกำหนดแนวทางการปรับปรุงหลักสูตรที่ชัดเจน
3. อาจารย์ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - แนวทางและวิธีการรับอาจารย์ที่มีประสิทธิภาพ
 - การกำหนดภาระงานของอาจารย์ที่ต้องรับผิดชอบในงานต่าง ๆ มีความชัดเจน
 - การพัฒนาอาจารย์ให้สามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 - การประเมินอาจารย์เพื่อการพัฒนาไปเป็นอย่างต่อเนื่อง
4. นักศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้
 - แนวทางและกระบวนการรับนักศึกษามีประสิทธิภาพ
 - ให้ห้องถิ่นมีส่วนร่วมในการรับสมัครนักศึกษา
 - การพัฒนานักศึกษาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
 - การติดตามผลการปฏิบัติงาน และการศึกษาต่อเป็นไปอย่างมีระบบ

5. การจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- การวางแผนการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ
- อาจารย์มีพฤติกรรมการสอนที่เหมาะสม
- ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม
- ระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับโปรแกรมวิชา
- สื่ออุปกรณ์ และเทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนการสอนตรงตามมาตรฐานของโปรแกรมวิชา
- มีการประเมินผลการเรียนเพื่อนำไปใช้การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

6. กิจกรรมนักศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- จัดบริการปัจจัยพื้นฐานแก่นักศึกษาอย่างเหมาะสม
- แผนปฏิบัติและแผนพัฒนานักศึกษามีความชัดเจนและต่อเนื่อง
- การติดตามและประเมินงานกิจกรรมนักศึกษา เพื่อนำผลประเมินมาใช้ในการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

7. แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- มีแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้เพียงพอ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้
- การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า เพื่อประโยชน์ในการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ
- การจัดระบบเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างสถาบันกับองค์กรภายนอก
- การผลิตและพัฒนาฐานข้อมูล สื่อ หรืออุปกรณ์ขึ้นใช้

8. การบริหารและการจัดการ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- การจัดองค์กรและกำหนดบทบาทชัดเจน
- ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม มีการกระจายอำนาจ
- การตรวจสอบการบริหาร และประเมินโปรแกรมวิชา

9. การเงินและงบประมาณ ประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย ดังนี้

- การจัดสรรงบประมาณสอดคล้องกับนโยบาย และเป้าหมาย
- การจัดหารายได้เพื่อพัฒนาวิชาการ
- มีระบบการประเมินการใช้เงิน

10. บุคลากรสนับสนุน ประกอบด้วยร้อยละยี่สิบ ดังนี้

- กำนันหมอดูกระงาน หน้าที่ ความรับผิดชอบชัดเจน
 - จำนวนบุคลากรเพียงพอ
 - การส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรและประเมินการปฏิบัติงาน
 - การรับบุคลากรเป็นไปตามความต้องการของโปรแกรมวิชา หรือสถาบัน
11. อาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม ประกอบด้วยร้อยละยี่สิบ ดังนี้
- อาคารหลัก อาคารประกอบ ห้องปฏิบัติการเฉพาะทาง พอเพียงกับการใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน

12. การวิจัย ประกอบด้วยร้อยละยี่สิบ ดังนี้

- กำหนดนโยบายและแผนงานด้านการศึกษาวิจัยอย่างชัดเจน
 - การพัฒนาบุคลากรทางด้านการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่อง
 - จัดตั้งหน่วยงานส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย และทำการศึกษาวิจัยสถาบัน
 - ผลงานวิจัยของอาจารย์และนักศึกษามีการเผยแพร่อย่างต่อเนื่อง
13. การติดตามผลและการรายงาน ประกอบด้วยร้อยละยี่สิบ ดังนี้

- กำหนดแนวทางในการทำงานอย่างชัดเจน
- การรายงานตามลำดับขั้น
- นำผลไปรายงาน เพื่อใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพการปฏิบัติงาน
- ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานต่อสาธารณะ

จากเอกสาร งานวิจัย และแนวคิดทฤษฎีของนักการศึกษาเกี่ยวกับประกอบและตัวแปรต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบตาราง ดังนี้

ตารางที่ 2.1 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยและแนวคิดของนักการศึกษา

องค์ประกอบ / ตัวบ่งชี้	ผู้ศึกษา													
	ทรวงฯ (2539)	สถาบันราชภัฏ (2539)	นงลักษณ์ (2541)	อุไรพรรณ (2536)	สินทิพร (2538)	อุทุมพร (2541)	วันชัย (2538, 2540)	ทพดี (2527, 2538)	ธานีดี (2535)	บุญรอด (2535)	จรรยาพร (2539)	ชาภรณ์ (2537)	อดุทธ์ (2538)	Tan (1992)
1. ปรัชญา ปณิธาน จุดมุ่งหมาย - การดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดปรัชญา ปณิธาน และจุดมุ่งหมายของสถาบัน	✓	✓		✓	✓			✓					✓	
2. หลักสูตร - การพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร - ความเหมาะสมสอดคล้องของเนื้อหาในหลักสูตร - ประสิทธิภาพของวิธีการประเมินหลักสูตร	✓ ✓	✓ ✓	✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓			
3. อาจารย์ - การสรรหา คัดเลือก และพัฒนาอาจารย์ - การประเมินอาจารย์ - ภาระงานของอาจารย์ - คุณวุฒิ ความรู้ ความสามารถของอาจารย์ - ตำรา เอกสารทางวิชาการของอาจารย์	✓ ✓ ✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓ ✓ ✓	✓ ✓ ✓ ✓ ✓	✓	✓		✓	✓ ✓ ✓ ✓ ✓		✓	✓		✓	✓
4. การบริการทางวิชาการ						✓	✓							

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2.1 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยและแนวคิดของนักการศึกษา (ต่อ)

องค์ประกอบ / ตัวบ่งชี้	Asiaweak (1997)	U.S.News (1998)	Fairweather & Brown (1991)	Corad & Blackburn (1985)	Morgan & Mitchell (1985)	Mayhew, Ford (1990)	Webster (1981)	Corad & Wilson (1985)	Troutt (1979)	Baumgart (1987)	Commission on College, 94	Lee (1994)	Donalson (1994)	Borden & Bottrill (1994)
1. ประสิทธิภาพ ผลิตงาน จุดมุ่งหมาย - การดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดปรัชญา ผลิตงาน และจุดมุ่งหมายของสถาบัน									✓		✓	✓	✓	
2. หลักสูตร - การพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร - ความเหมาะสมสอดคล้องของเนื้อหาในหลักสูตร - ประสิทธิภาพของวิธีการประเมินหลักสูตร			✓	✓		✓		✓	✓		✓	✓	✓	
3. อาจารย์ - การสรรหา คัดเลือก และพัฒนาอาจารย์ - การประเมินอาจารย์ - ภาระงานของอาจารย์ - คุณวุฒิ ความรู้ ความสามารถของอาจารย์ - ตำรา เอกสารทางวิชาการของอาจารย์	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4. การบริการทางวิชาการ										✓				

ตารางที่ 2.1 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยและแนวคิดของนักการศึกษา (ต่อ)

องค์ประกอบ / ตัวบ่งชี้	ผู้ศึกษา	ทบวงฯ (2539)	สถาบันราชภัฏ (2539)	นงลักษณ์ (2541)	อุไรพรณ (2536)	จินกัทร (2538)	อุทุมพร (2541)	วันชัย (2538, 2540)	พรสุดี (2527, 2538)	ธานีดี (2535)	บุญรอด (2535)	จรรยาพร (2539)	ภากรณ์ (2537)	อดุลย์ (2538)	Tan (1992)
5. นักศึกษา - การรับและการคัดเลือกนักศึกษา - การติดตามผลและการประเมินนักศึกษา - การพัฒนานักศึกษาและผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษา - จำนวนนักศึกษา และผู้สำเร็จการศึกษา - การยอมรับบัณฑิต		✓	✓	✓			✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓
6. การจัดการเรียนการสอน - การจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับความต้องการ ของผู้เรียนและตรงตามวัตถุประสงค์ของรายวิชา - การประเมินผลการเรียนการสอน - ความทันสมัยของวิธีการสอนและสื่อการสอน - การพัฒนาทักษะผู้เรียนมีความเชื่อมโยงในรายวิชา		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	
7. การเงินงบประมาณ - การวางแผนการใช้งบประมาณอย่างมีระบบ - การติดตาม และประเมินผลการใช้งบประมาณ		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 2.1 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยและแนวคิดของนักการศึกษา (ต่อ)

ผู้ศึกษา องค์ประกอบ / ตัวบ่งชี้	Asiaweak (1997)	U.S. News (1998)	Fairweather & Brown (1991)	Corad & Blackburn (1985)	Morgan & Mitchell (1985)	Mayhew, Ford (1990)	Wabster (1981)	Corad & Wilson (1985)	Troutt (1979)	Baumgart (1987)	Commission on College ,94	Lee (1994)	Donalson (1984)	Borden & Bottrill (1994)
5. นักศึกษา - การรับและการคัดเลือกนักศึกษา - การติดตามผลและการประเมินนักศึกษา - การพัฒนานักศึกษาและผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษา - จำนวนนักศึกษา และผู้สำเร็จการศึกษา - การยอมรับบัณฑิต	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
6. การจัดการเรียนการสอน - การจัดการเรียนการสอนสอดคล้องกับความต้องการ ของผู้เรียนและตรงตามวัตถุประสงค์ของรายวิชา - การประเมินผลการเรียนการสอน - ความทันสมัยของวิธีการสอนและสื่อการสอน - การพัฒนาทักษะผู้เรียนมีความเชื่อมโยงในรายวิชา						✓			✓	✓			✓	✓
7. การเงินงบประมาณ - การวางแผนการใช้งบประมาณอย่างมีระบบ - การติดตาม และประเมินผลการใช้งบประมาณ	✓					✓		✓	✓	✓	✓	✓		✓

ตารางที่ 2.1 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยและแนวคิดของนักการศึกษา (ต่อ)

องค์ประกอบ / ตัวบ่งชี้	ทบวงฯ (2539)	สถาบันราชภัฏ (2539)	นงลักษณ์ (2541)	จุโรพรณ (2536)	สินภัทร (2538)	อุทุมพร (2541)	วันชัย (2538,2540)	พรสุดี (2527, 2538)	ธานีดี (2535)	บุญรอด (2535)	จรรยาพร (2539)	อาภรณ์ (2537)	อดุทธ์ (2538)	Tan (1992)
8. กิจกรรมนักศึกษา - การจัดกิจกรรมนักศึกษา - การประชุมพิเศษนักศึกษา - การให้คำปรึกษาแนะแนวแก่นักศึกษา - การจัดสวัสดิการพื้นฐานให้กับนักศึกษา	✓ ✓	✓ ✓ ✓ ✓		✓		✓ ✓		✓ ✓			✓		✓	
9. การบริหารและการจัดการ - การจัดการกระบวนการวางแผนการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ - มีระบบตรวจสอบการดำเนินงาน - การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ในองค์กร - ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม		✓ ✓ ✓		✓	✓	✓ ✓ ✓	✓	✓			✓ ✓ ✓			
10. อาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อม - มีระบบการใช้และบำรุงรักษาอาคาร สถานที่ - อาคาร สถานที่ ห้องปฏิบัติการ มีความเพียงพอเหมาะสมกับการเรียนการสอน	✓ ✓	✓ ✓	✓		✓	✓	✓	✓			✓			

ตารางที่ 2.1 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยและแนวคิดของนักการศึกษา (ต่อ)

ผู้ศึกษา องค์ประกอบ / ตัวบ่งชี้	Asiaweak (1997)	U.S.News (1998)	Fairweather & Brown (1991)	Corad & Blackburn (1985)	Morgan & Mitchell (1985)	Mayhew, Ford (1990)	Wabster (1981)	Corad & Wilson (1985)	Troutt (1979)	Baumgart (1987)	Commission on College '94	Lee (1994)	Donalson (1984)	Borden & Bottrill (1994)
8. กิจกรรมนักศึกษา - การจัดกิจกรรมนักศึกษา - การประชุมพิเศษนักศึกษา - การให้คำปรึกษาแนะแนวแก่นักศึกษา - การจัดสวัสดิการพื้นฐานให้กับนักศึกษา						✓						✓	✓	✓
9. การบริหารและการจัดการ - การจัดกระบวนการวางแผนการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ - มีระบบตรวจสอบการดำเนินงาน - การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ในองค์กร - ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม						✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓
10. อาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อม - มีระบบการใช้และบำรุงรักษาอาคาร สถานที่ - อาคาร สถานที่ ห้องปฏิบัติการ มีความเพียงพอเหมาะสมกับการเรียนการสอน						✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓

ตารางที่ 2.1 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยและแนวคิดของนักการศึกษา (ต่อ)

องค์ประกอบ / ตัวบ่งชี้	ผู้ศึกษา													
	ทวงง (2539)	สถาบันราชภัฏ (2539)	นงศักดิ์ (2541)	อุไรพรรณ (2536)	จินภัทร (2538)	อุทุมพร (2541)	วันชัย (2538,2540)	พรที (2527, 2538)	ธานี (2535)	บุญรอด (2536)	จรรยาพร (2539)	อาภรณ์ (2537)	อดุทธ์ (2538)	Tan (1992)
11. แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้														
- คุณภาพของห้องสมุด (จำนวนหนังสือ, ขนาดพื้นที่ การให้บริการ)	✓	✓				✓	✓	✓		✓		✓	✓	✓
- บรรยากาศส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ทางวิชาการ	✓	✓				✓								
- การใช้อุปกรณ์ สื่อการสอน อย่างมีประสิทธิภาพ		✓			✓	✓			✓					
- ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในการสืบค้นฐานข้อมูล		✓											✓	
12. การวิจัย			✓					✓					✓	
- นโยบายการสนับสนุนและส่งเสริมการทำวิจัย	✓	✓				✓			✓			✓		✓
- การเผยแพร่ผลงานวิจัย	✓	✓				✓				✓				
- การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์	✓	✓				✓								
13. ติดตามประเมินผล	✓	✓		✓	✓									
14. บุคลากรสนับสนุน	✓	✓					✓							

ตารางที่ 2.1 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาจากเอกสาร งานวิจัยและแนวคิดของนักการศึกษา (ต่อ)

ผู้ศึกษา องค์ประกอบ / ตัวบ่งชี้	Asiaweak (1997)	U.S.News (1998)	Fairweather & Brown (1991)	Corad & Blackburn (1985)	Morgan & Mitchell (1985)	Meyhew, Ford (1990)	Wabster (1981)	Corad & Wilson (1985)	Troutt (1979)	Baumgart (1987)	Commission on College, 94	Lee (1994)	Donalson (1994)	Borden & Bottrill (1994)
11. แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ - คุณภาพของห้องสมุด (จำนวนหนังสือ, ขนาดพื้นที่ การให้บริการ) - บรรยากาศส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ทางวิชาการ - การใช้อุปกรณ์ สื่อการสอน อย่างมีประสิทธิภาพ - ให้เครื่องคอมพิวเตอร์ในการสืบค้นฐานข้อมูล			✓			✓	✓	✓		✓			✓	
12. การวิจัย - นโยบายการสนับสนุนและส่งเสริมการทำวิจัย - การเผยแพร่ผลงานวิจัย - การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์	✓ ✓	✓				✓			✓	✓	✓			✓
13. การติดตามประเมินผล										✓	✓			
14. บุคลากรสนับสนุน													✓	✓

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ต่างๆ ล้วนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของคุณภาพการศึกษาทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวนโยบายการดำเนินงานของสำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ ที่ได้ดำเนินการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ โดยอาศัยองค์ประกอบและตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษาเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพการศึกษาจากเอกสารงานวิจัย และแนวคิดของนักการศึกษาที่ได้กล่าวมาแล้ว เป็นกรอบความคิดในการศึกษาครั้งนี้ ดังนี้ คือ

1. ปรัชญา พันธกิจ และวัตถุประสงค์

ปรัชญา พันธกิจ และวัตถุประสงค์ ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ของสถาบัน ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาควรมีปรัชญา พันธกิจ และจุดมุ่งหมายของภารกิจที่ต้องปฏิบัติอย่างชัดเจน โดยภารกิจนั้นมีจุดเน้นในด้านความเป็นสากลและความเป็นไปได้ที่จะทำให้การดำเนินงานของสถาบันบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยคำนึงถึงสิทธิของผู้เรียนและมีความสอดคล้องกับสภาพของสังคม (บุญรอด วุฒิสาสตร์กุล, 2535; พรุสิ อาชาวารุง, 2538) ซึ่งปรัชญาของสถาบันเปรียบเสมือนเข็มทิศที่บ่งบอกถึงค่านิยม ความเชื่อ คุณค่าที่จะยึดถือร่วมกันในสถาบันเป็นแกนรวมที่จะจูงใจให้คณาจารย์ นักศึกษา ผู้ปกครอง ตลอดจนบุคคลภายนอก โดยมีพันธกิจ หรือปณิธานเป็นเจตนารมณ์ในการกำหนดทิศทางการดำเนินงาน เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มประชากรที่รับบริการ ดังนั้นคณะและสถาบันต้องเผยแพร่ปรัชญา พันธกิจ และวัตถุประสงค์ ให้คณาจารย์ นักศึกษา ผู้ปกครอง ตลอดจนบุคคลภายนอกรับทราบถึงการปฏิบัติอย่างชัดเจน (บุญรอด วุฒิสาสตร์กุล, 2535; สภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ, 2540) ดังตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนของสมาคมรับรองมาตรฐานสถาบันอุดมศึกษาระดับชาติและระดับภูมิภาคของประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งสมาคมดังกล่าวได้ดำเนินการประเมินคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา สำหรับเกณฑ์ที่ใช้ในการรับรองวิทยฐานะมีความครอบคลุมสาระสำคัญที่คล้ายคลึงกันโดยส่วนมาก แล้วจะพิจารณาปณิธาน และจุดมุ่งหมายของสถาบันเป็นองค์ประกอบเบื้องต้นแล้วจึงพิจารณา องค์ประกอบอื่น ๆ ตามมา (วันชัย ศิริชนะ, 2536; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540) จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ปรัชญา พันธกิจ และวัตถุประสงค์ก็เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่จะบ่งบอกถึงคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ

2. หลักสูตร

หลักสูตรเปรียบเสมือนโครงสร้างหลักของการศึกษา เนื้อหาสาระ กิจกรรม กิจกรรมนอกหลักสูตร และประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดขึ้นต้องมีหลักสูตรเป็นแนวทางหรือบรรทัดฐาน หลักสูตรจึง

เป็นตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษา เป็นตัววัดเป้าหมายทางการศึกษา คุณลักษณะของบัณฑิต กำหนดทิศทางของชุมชนนั้น ๆ ที่จะดำเนินไปทางทิศใดและมีสวนเชื่อมโยงกับสังคมภายนอกอย่างไร ดังนั้น หลักสูตรจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับคุณภาพของบัณฑิตในคณะและสถาบัน การดำเนินงานเกี่ยวกับหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพย่อมจะส่งผลถึงคุณภาพของคณะและสถาบัน และรวมถึงคุณภาพของบัณฑิตด้วย คณะควรมีการควบคุมคุณภาพของหลักสูตร สำหรับหลักสูตรทุกหลักสูตรที่ใช้แล้วระยะหนึ่งควรได้มีการทบทวน พัฒนา ปรับปรุง เพื่อให้หลักสูตรมีความเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง สอดแทรกจริยธรรมทั้งในระดับหลักสูตรและรายวิชาของทุกหลักสูตรเพื่อให้การจัดการศึกษาของคณะ มีความสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ตลาดแรงงาน และความต้องการในอนาคตสู่ความเป็นนานาชาติ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540; บุญรอด วุฒิสาสตร์กุล, 2535; อดุลย์ วิริยเวชกุล, 2538; พรชูลี อาชาวำรุง, 2538)

3. อาจารย์

คณะต้องสรรหากันดี คนเก่ง มีความสามารถเข้ามาร่วมปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์ผู้สอน เป็นผู้ที่มีส่วนช่วยสร้างชื่อเสียงให้กับคณะ สถาบัน ซึ่งนับว่าอาจารย์เป็นสัญลักษณ์ในเรื่องของความเป็นนักวิชาการ ความเป็นครู และการสร้างสรรค์ทางวิชาการ ตลอดถึงการริเริ่มสร้างสรรค์จรรโลงคณะในทุก ๆ ด้าน อาจารย์จึงต้องเป็นผู้แสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง มีปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์กับบุคคลอื่น ทำงานเป็นกลุ่มหรือเป็นทีมได้อย่างดี มีส่วนสนับสนุนแก้ปัญหาในการพัฒนาท้องถิ่น จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การมีครูดี ครูเก่ง มีความสามารถในการสอนย่อมดึงดูดนักศึกษา มาสู่คณะและสถาบัน และคณะต้องมีการพัฒนาอาจารย์ในสังกัดให้มีคุณวุฒิ ประสบการณ์สูงขึ้น โดยสนับสนุนให้ศึกษาต่อ และเข้าอบรม สัมมนา สร้างผลงานทางวิชาการอย่างต่อเนื่องเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งทางวิชาการ รวมถึงการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม และอุดมการณ์ในวิชาชีพที่สูงขึ้น ประกอบกับการกำหนดภาระงานด้านการสอนที่ชัดเจน โดยมีการทำแผนการสอน สื่อการสอน แบบประเมิน และมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงานด้วย (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540; อดุลย์ วิริยเวชกุล, 2538; พรชูลี อาชาวำรุง, 2538)

4. นักศึกษา

นักศึกษาเป็นทรัพยากรบุคคลในอนาคตที่จะสืบทอดอุดมการณ์ เจตนารมณ์ เพื่อสร้างสรรค์ชุมชนท้องถิ่นและประเทศให้สามารถปรับเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างสันติสุขและสันติภาพ คณะจึงต้องตระหนักอยู่เสมอว่าจะต้องพัฒนานักศึกษาให้เป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ ด้วยคุณภาพของบัณฑิต

คณะต้องให้ความสำคัญเอาใจใส่ร่วมกันเสริมสร้างนักศึกษาให้มีการเรียนรู้และพัฒนาตนให้ได้ระดับมาตรฐานทงวิชาการหรือวิชาชีพ และในขณะเดียวกันนักศึกษาเองต้องเป็นผู้ที่ตระหนักที่จะพัฒนาตนให้เต็มตามศักยภาพด้วย (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540; อุดลย์ วิริยเวชกุล, 2538; พรชูลี อาชวอำรุง, 2538)

5. การจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และโปรแกรมวิชา โดยใช้รูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหา ผู้เรียน สถานการณ์ รวมทั้งความพยายามที่จะเชื่อมโยงองค์ความรู้สากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอน การวิจัย และกิจกรรมพัฒนานักศึกษาเข้าด้วยกัน จะเห็นได้ว่าการจัดการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งและส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพการศึกษา เพราะเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของระบบการจัดการศึกษาที่ครอบคลุมกระบวนการเรียนการสอน การใช้สื่อ และอุปกรณ์การฝึกวิชาชีพ การประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียน และการประเมินการสอนของผู้สอน ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและพัฒนายกระดับมาตรฐานให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540; บุญรอด วุฒิศาสตร์กุล, 2535; อุดลย์ วิริยเวชกุล, 2538; พรชูลี อาชวอำรุง, 2538)

6. กิจการนักศึกษา

กิจการนักศึกษาเป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาและบริการนักศึกษา ซึ่งในส่วนของงานพัฒนานั้น จะเป็นงานเสริมสร้างนักศึกษาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของคณะ โดยกิจกรรมที่ดำเนินนั้นจะมีการบูรณาการเข้ากับการจัดการเรียนการสอน การวิจัยเข้าด้วยกัน ในส่วนของงานบริการและสวัสดิการนักศึกษา จะเป็นการเสริมสร้างทักษะและคุณลักษณะต่าง ๆ ให้นักศึกษา เพื่อให้เกิดความพึงพอใจ มีความพร้อมที่จะดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบด้านกิจการนักศึกษาก็มีความสำคัญต่อคุณภาพการศึกษาเช่นกัน เพราะงานกิจการนักศึกษาจัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักศึกษา ส่งเสริมการทำงานร่วมกับผู้อื่น การเสียสละเพื่อส่วนรวม และเป็นการพัฒนาให้นักศึกษาเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ ความรู้ ความสามารถ มีประสบการณ์ทั้งด้านอารมณ์ สังคม ร่างกาย จิตใจ และการจัดกิจกรรมนักศึกษาที่ดีต้องมิงบประมาณสนับสนุนให้นักศึกษาจัดกิจกรรมพร้อมทั้งมีบุคลากรพร้อมที่จะให้คำแนะนำปรึกษาอย่างใกล้ชิดด้วย (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540; อุดลย์ วิริยเวชกุล, 2538; พรชูลี อาชวอำรุง, 2538)

7. แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้

แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ หมายถึง สถานที่รวบรวมเครื่องมือ สื่อ และเทคโนโลยีการเรียนรู้ ฐานข้อมูล แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ในที่นี้รวมถึง ห้องสมุด และอุปกรณ์การเรียนการสอนด้วย ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งสร้างแรงจูงใจให้เกิดความใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ประสบการณ์ตามศักยภาพและความพร้อมของแต่ละบุคคลให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ คือ รู้ลึก รู้กว้าง และทันสมัย ทันต่อความก้าวหน้าทางวิทยาการใหม่ ๆ ของโลก ดังนั้น แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้และอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนต้องมีความทันสมัย เพียงพอ กับนักศึกษา มีขั้นตอนการใช้ที่สะดวกไม่ยุ่งยาก ส่วนห้องสมุดต้องมีหนังสือวารสาร สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ที่ทันสมัย ตรงกับสาขาวิชาที่เปิดสอน และห้องสมุดต้องมีบรรยากาศที่เหมาะสมกับการค้นคว้าหาความรู้ด้วย (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540; อดุลย์ วิริยเวชกุล, 2538; บุญรอด วุฒิศาสตร์กุล, 2535; พรชูลี อาชาวำรุง, 2538)

8. การบริหารและการจัดการ

การบริหารและการจัดการ เป็นการปฏิบัติหน้าที่บริหารของคณะเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพและระสิทธิผลสูงสุด โดยอาศัยภาวะผู้นำ และความสามารถในการรวมหัวใจของบุคลากรในคณะให้ปฏิบัติงานเป็นทีม มีความรับผิดชอบ ดังนั้น การบริหารการจัดการจึงเป็นกระบวนการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดกับบัณฑิต การพัฒนาการเรียนรู้ การสร้างสรรค์ทางวิชาการ การบริหารทางวิชาการ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อ คณาจารย์ การจัดการเรียนการสอน ตลอดจนห้องถิ่นสังคม ประเทศชาติโดยส่วนรวม การปฏิบัติงานให้เกิดผลตามวัตถุประสงค์จึงเป็นความรับผิดชอบที่สำคัญยิ่ง และเป็นความผูกพันในหน้าที่ของผู้บริหารและทุกคนในคณะรวมถึงต้องมีการติดตามและรายงานผล เพื่อให้ทราบผลสัมฤทธิ์ของการปฏิบัติงาน และการเสนอแนะเพื่อการแก้ไข ซึ่งเป็นการแสดงถึงความรับผิดชอบต่อตรวจสอบได้ของหน่วยงาน (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540; อดุลย์ วิริยเวชกุล, 2538; บุญรอด วุฒิศาสตร์กุล, 2535; พรชูลี อาชาวำรุง, 2538)

9. การเงินและงบประมาณ

การเงิน หมายถึง จำนวนหรือปริมาณของตัวเงินที่ใช้สนับสนุนการบริหารและการปฏิบัติงานในแต่ละกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของคณะ การเงินต้องจัดสรรอยู่ในรูปของงบประมาณเตรียมการ โดยแบ่งตามกิจกรรมในแต่ละพันธกิจของคณะ นำหนักของการจัดสรรให้เป็นไปตามความสำคัญและ

ความจำเป็นของแต่ละกิจกรรม โดยมีการใช้จ่ายที่จำเป็น คุ่มค่า มีประสิทธิภาพ เป็นไปตามระเบียบ ซึ่งถือได้ว่าการเงิน เป็นทรัพยากรที่สำคัญและส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา เพราะเป็นตัวกำหนดความสำเร็จของงาน เพราะฉะนั้น คณะต้องมีระบบการบริหารเงินที่ดี มีระบบบัญชี ระบบการตรวจสอบทางการเงิน มีบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถที่เหมาะสม และที่สำคัญต้องจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องกับนโยบายและเกิดความยุติธรรมให้มากที่สุด (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540; อดุลย์ วิริยเวชกุล, 2538; บุญรอด วุฒิสาสตร์กุล, 2535; พชรลี อ้าวอ่ารุง, 2538)

10. อาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อม

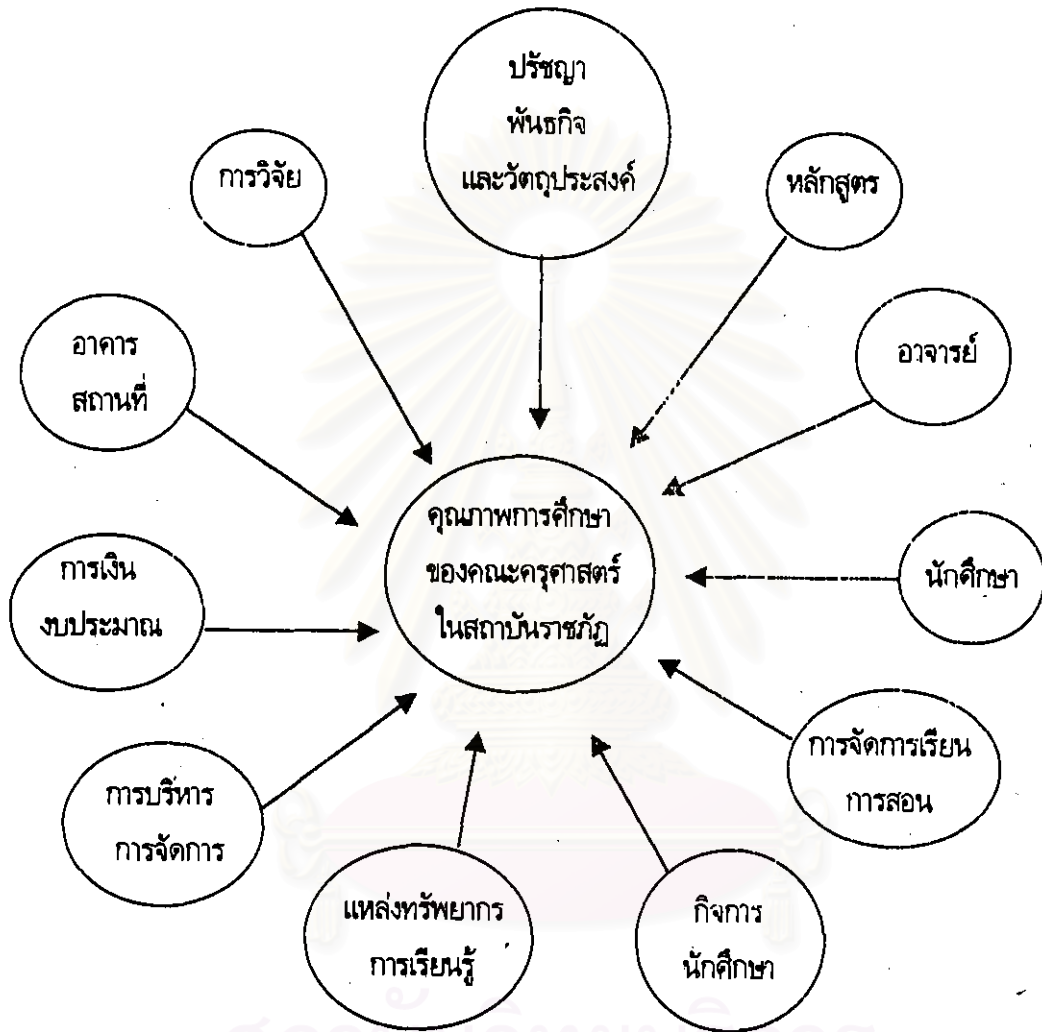
อาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อม เป็นแหล่งฝึกฝนทักษะและการเรียนรู้ การจัดการเรียนการสอนต้องมีห้องเรียนและห้องปฏิบัติการที่เพียงพอ และอยู่ในสภาพที่เหมาะสมกับการเรียนการสอน นอกจากนี้ อาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อม ยังเป็นศูนย์กลางการจัดกิจกรรมทางการศึกษา เป็นแหล่งจูงใจและสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ การทำงานและการมีชีวิตที่ดี ซึ่งจะเสริมภาพลักษณ์ การรับรู้ ความประทับใจ การเสริมสร้างวินัยของอาจารย์ นักศึกษา บุคลากร และประชาชนผู้ใช้บริการ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540; พชรลี อ้าวอ่ารุง, 2538)

11. การวิจัย

การวิจัย เป็นการค้นคว้าเพื่อหาคำตอบต่อปัญหาที่กำหนดขึ้น ด้วยวิธีการที่มีระบบเชื่อถือได้ ก่อให้เกิดความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ในการพัฒนาวิชาการ จะเห็นได้ว่าการวิจัย เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่บ่งชี้คุณภาพทางวิชาการของคณะครุศาสตร์ และเป็นภารกิจหลักของคณะและสถาบัน การปฏิบัติภารกิจด้านการวิจัยเป็นบทบาทและเครื่องมือที่สำคัญที่จะช่วยให้บุคลากรของคณะได้พัฒนาประสบการณ์ในการค้นคว้าสภาพปัญหาของท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้ได้สารสนเทศที่ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนานักศึกษา และคณะ ดังนั้น คณะจึงจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรของคณะสร้างผลงานด้านการวิจัยอย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ และต้องเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ต่อสังคม พร้อมทั้งจัดให้มีเครือข่ายสนับสนุนการวิจัย และมีการนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาปรับปรุงการบริหารงานของคณะ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540; อดุลย์ วิริยเวชกุล, 2538; บุญรอด วุฒิสาสตร์กุล, 2535)

จากองค์ประกอบที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นกรอบในการศึกษาค้างนี้ ดังแผนภาพที่ 2.1

แผนภาพที่ 2.1 แบบจำลองของความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ ได้ดังนี้

จากการรอบความคิดดังกล่าว ผู้วิจัยได้ทำการศึกษเกี่ยวกับรายละเอียดของตัวบ่งชี้ในแต่ละองค์ประกอบที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ แล้วนำมาใช้เป็นกรอบความคิดเบื้องต้นในการศึกษาค้างนี้ ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดของตัวบ่งชี้ในแต่ละองค์ประกอบ ดังนี้

ตารางที่ 2.2 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
1. ปรัชญา พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของคณะ	1.1 การดำเนินการเกี่ยวกับ ปรัชญา พันธกิจและ วัตถุประสงค์ของคณะ	<ol style="list-style-type: none"> 1.ความเหมาะสม และความสอดคล้องระหว่างปรัชญา พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของคณะกับสถาบัน 2.ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกคณะมีบทบาทในการวางแผนและบริหารงานให้เป็นไปตาม ปรัชญา พันธกิจ และ วัตถุประสงค์ของคณะ 3.การจัดลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์ในคณะ 4.การสื่อสารเผยแพร่ปรัชญา พันธกิจและ แนวทางการปฏิบัติของคณะให้กับผู้บริหาร/อาจารย์/บุคลากร/นักศึกษาหรือหน่วยงานภายนอกครบถ้วนและเข้าใจตรงกัน 5.การรายงานการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานตาม ปรัชญา พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของคณะ 6.การประชุม พิจารณาปรับวัตถุประสงค์ของคณะให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน
2. หลักสูตร	2.1 จุดมุ่งหมายของ หลักสูตรสำหรับโปรแกรมวิชาต่าง ๆ ในคณะ	<ol style="list-style-type: none"> 1.การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรในแต่ละโปรแกรมวิชาชัดเจน และสอดคล้องกับปรัชญาของคณะ สถาบัน และความต้องการของสังคม 2.จุดมุ่งหมายของหลักสูตรครอบคลุมทั้งทักษะทั่วไปของผู้เรียนและคุณลักษณะเฉพาะของบัณฑิตในแต่ละหลักสูตร 3.ความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกับจุดมุ่งหมายของโปรแกรมวิชา 4.หลักสูตรมีรายวิชาที่เป็นการพัฒนาทั้งทักษะทั่วไปและทักษะเฉพาะทางแก่ผู้เรียน 5.โครงสร้างของหลักสูตรมีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ 6.หลักสูตรแต่ละโปรแกรมวิชา มีความยืดหยุ่นตามสภาพการณ์
	2.2 การตอบสนองความต้องการของ สังคม ท้องถิ่น และผู้เรียนของหลักสูตร	<ol style="list-style-type: none"> 1.การศึกษาสังเคราะห์ข้อมูลความต้องการของท้องถิ่นเป็นระยะๆ เพื่อนำมาใช้พัฒนาหลักสูตร 2.หลักสูตรและรายวิชาที่จัดทำขึ้นสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและท้องถิ่น 3.หลักสูตรและรายวิชาที่จัดทำขึ้นมีความเหมาะสมกับระดับการศึกษาและความต้องการของผู้เรียน

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
2. หลักสูตร (ต่อ)	2.2 การตอบสนองความต้องการของ สังคม ท้องถิ่น และผู้เรียนของหลักสูตร	4.ความทันสมัยของหลักสูตรต่อการพัฒนาในศาสตร์หรือวิชาชีพ 5.เนื้อหาในรายวิชาของหลักสูตรสามารถพัฒนาศักยภาพผู้เรียนได้
	2.3 การพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร	1.สัดส่วนของผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ผู้ใช้บัณฑิต ผู้แทนในสมาคมวิชาชีพมีส่วนร่วมในการพัฒนาปรับปรุง หลักสูตรและเนื้อหาในรายวิชา 2.จัดวางระเบียบและขั้นตอนการบริหารหลักสูตรอย่างชัดเจนและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ 3.การจัดทำแผนการเรียนของโปรแกรมวิชาในคณะ ล่วงหน้าตลอดหลักสูตร 4.การจัดอาจารย์เข้าสอนตรงตามคุณวุฒิ ความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ 5.การปฏิบัติงานของบุคลากรเป็นไปตามปฏิทินทาง วิชาการของ คณะที่วางแผนไว้ 6.การจัดบุคลากรและทรัพยากรที่เหมาะสมเป็นไปตามเกณฑ์ มาตรฐานของแต่ละโปรแกรมวิชา 7.การประเมินและรายงานผลการใช้หลักสูตรต่อผู้บริหาร อาจารย์ นักศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง 8.ครูอาจารย์ปฏิบัติงานสอนตามโครงการสอนและใช้เอกสาร ประกอบการสอนที่จัดทำขึ้น 9.การประชุมปรึกษาในกลุ่มครู อาจารย์ที่ปฏิบัติงานสอนใน สาขาวิชาเดียวกันเพื่อพัฒนาเอกสารประกอบการสอนให้ดียิ่งขึ้น 10.การประเมินและการปรับปรุงหลักสูตรอย่างชัดเจนและ ต่อเนื่อง ทันต่อความก้าวหน้าของวิชาชีพ และสภาพสังคมที่ เปลี่ยนไป 11.การกำหนดระยะเวลาอย่างเหมาะสมในการพัฒนาปรับปรุง หลักสูตร 12.การพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานในการดำเนินงานประเมินอย่าง เหมาะสม

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
2. หลักสูตร (ต่อ)	2.4 สารสนเทศเกี่ยวกับหลักสูตร	<ol style="list-style-type: none"> 1. จำนวนโปรแกรมวิชา จำนวนหน่วยกิตและรายวิชาที่เปิดสอน 2. จำนวนนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่และที่จะรับเข้าศึกษาในแต่ละโปรแกรมวิชา 3. คุณวุฒิ ประสบการณ์การสอนของอาจารย์แต่ละโปรแกรมวิชา ในหลักสูตร 4. ข้อมูลความสอดคล้องระหว่างปัจจัยสนับสนุนการใช้หลักสูตร ตรงกับเกณฑ์มาตรฐานของแต่ละโปรแกรมวิชาในหลักสูตร 5. ความพอใจของคู่มือการใช้หลักสูตร แ่นหับและเอกสารประชาสัมพันธ์ หลักสูตรของคณะ 6. คุณสมบัติ วิธีการและเกณฑ์การรับสมัคร ผู้เข้าเรียนในแต่ละโปรแกรมวิชาตามที่ กำหนดในหลักสูตรของคณะ 7. การกำหนดระยะเวลาขั้นต่ำในการเรียนแต่ละโปรแกรมวิชา อย่างชัดเจน 8. การเทียบโอนรายวิชาของหลักสูตรระหว่างโปรแกรมวิชา คณะ และสถาบันเป็นไปอย่างชัดเจนและเหมาะสม 9. การจัดบริการแนะแนวหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง
3. อาจารย์	3.1 คุณภาพอาจารย์	<ol style="list-style-type: none"> 1. สัดส่วนคุณวุฒิของอาจารย์ประจำในคณะระหว่าง ปริญญาเอก : ปริญญาโท : ปริญญาตรี 2. สัดส่วนตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ในคณะระหว่าง ศาสตราจารย์ : รองศาสตราจารย์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ : อาจารย์ 3. สัดส่วนอาจารย์ที่มีคุณวุฒิตรงตามหลักสูตรและโปรแกรมวิชา ที่เปิดสอนในคณะ 4. สัดส่วนอาจารย์ที่มีความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครู 5. ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญเฉพาะในสาขาวิชาที่ผู้สอน รับผิดชอบ 6. อาจารย์ใหม่ทุกคนต้องได้รับการปฐมนิเทศและผ่านการอบรม เทคนิคการสอน 7. ระบบการประเมินการทดลองงานของอาจารย์ใหม่มีความ ชัดเจน 8. การจัดทำเอกสารประกอบการสอน ในรายวิชาที่ผู้สอน รับผิดชอบ

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
3. อาจารย์ (ต่อ)	3.1 คุณภาพอาจารย์ (ต่อ)	9.ความพึงพอใจในการทำงานของอาจารย์ 10.การเขียนบทความทางวิชาการของอาจารย์
	3.2 กระบวนการสรรหาและคัดเลือกอาจารย์	1.มีคณะกรรมการสรรหาอาจารย์ อาจารย์พิเศษ 2.ระบุคุณสมบัติ คุณสมบัติ คุณลักษณะเฉพาะของอาจารย์/อาจารย์พิเศษ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการกำลังคน 3.การสรรหาอาจารย์/อาจารย์พิเศษ เป็นไปอย่างเหมาะสมและยุติธรรม
	3.3 ภาระงานของอาจารย์	1.สัดส่วนภาระงานสอนและงานพิเศษของอาจารย์ต่อสัปดาห์เป็นไปอย่างเหมาะสมและปฏิบัติได้ 2.การให้คำปรึกษาทางวิชาการแก่นักศึกษาอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง 3.การมีส่วนร่วมในการให้บริการทางวิชาการแก่หน่วยงานภายในหรือหน่วยงานภายนอกหรือท้องถิ่น ชุมชน
	3.4 การพัฒนาอาจารย์	1.แผนการพัฒนาอาจารย์มีความต่อเนื่องและชัดเจน 2.การให้การสนับสนุนการจัดทำตำรา หรือผลงานวิจัย หรือสิ่งประดิษฐ์ จากคณะ 3.การเข้าร่วมอบรม สัมมนาทางวิชาการ การศึกษาดูงาน หรือเสนอผลงานทางวิชาการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง 4.การศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นของอาจารย์ 5.การเสนอผลงานเข้าสู่ตำแหน่งวิชาการในระยะเวลาที่เหมาะสม
	3.5 การประเมินอาจารย์	1.เพิ่มสะสมผลงาน (portfolio) ของอาจารย์ 2.การประเมินการสอนโดยตนเองเพื่อนอาจารย์ นักศึกษา และ ผู้บริหาร 3.การประเมินการปฏิบัติงานในหน้าที่ของอาจารย์ 4.เกณฑ์การประเมินมีความชัดเจน โปร่งใสและเป็นที่ยอมรับร่วมกัน
4. นักศึกษา	4.1 แนวทางการรับนักศึกษา และ กระบวนการคัดเลือกนักศึกษา	1.คุณลักษณะของนักศึกษาตรงตามคุณสมบัติที่กำหนดของผู้มีสิทธิ์สมัครเข้าเรียนในหลักสูตร 2.สัดส่วนของนักศึกษาในคณะที่รับเข้าศึกษาในเขตพื้นที่รับผิดชอบเป็นไปอย่างเหมาะสม

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
4. นักศึกษา (ต่อ)	4.1 แนวทางการรับนักศึกษา และ กระบวนการคัดเลือกนักศึกษา (ต่อ)	3.สัดส่วนของจำนวนผู้สมัครเข้าศึกษาและจำนวนที่รับได้ 4.เกรดเฉลี่ยสะสม(GPAX) โดยเฉลี่ยของนักเรียนเมื่อสำเร็จการศึกษาชั้น ม. 6 5.เปิดโอกาสให้นักศึกษาที่บกพร่องทางร่างกายเข้าเรียนตามความสามารถ
	4.2 อัตราการคงอยู่ของนักศึกษา	1.จำนวนนักศึกษาที่สละสิทธิ์และลาออกในคณะ 2.จำนวนปีที่เรียนจริงตามหลักสูตรโดยเฉลี่ย
	4.3 สัมฤทธิ์ผลของนักศึกษา	1.ร้อยละของนักศึกษาในคณะที่จบการศึกษายาวในเวลาที่กำหนดของหลักสูตร 2.ผลการเรียนเฉลี่ยตลอดหลักสูตร 3.อัตราส่วนของผู้เข้าศึกษาต่อผู้สำเร็จการศึกษา 4.นักศึกษาก้าวผ่านการประเมินความคิดเชิงวิเคราะห์ที่จดคิดต่อวิชาชีพ และพฤติกรรม จากเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพที่คณะสร้างขึ้น 5.นักศึกษามีความเชื่อมั่นในตัวเอง แสดงออกถึงความรับผิดชอบ และความเป็นผู้นำ 6.นักศึกษาแสดงออกถึงความสามารถในการจัดการและการตัดสินใจ 7.นักศึกษาแสดงออกถึงการมีจิตสำนึกของ ความเสียสละที่มีต่อส่วนรวม 8.การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีสามารถปรับตัวได้เหมาะสมตามกาลเทศะ พร้อมด้วยคุณธรรมและจริยธรรมของนักศึกษา
	4.4 การพัฒนานักศึกษา	1.จัดทำแผนงานพัฒนานักศึกษาโดยเน้นความสามารถเฉพาะทางของนักศึกษาแต่ละราย ไปรแกมวิชาชีพที่เหมาะสม 2.การทดสอบทักษะ และความรู้ที่ใช้ในการประกอบวิชาชีพของนักศึกษาด้วยข้อสอบรวบยอดที่มีประสิทธิภาพที่คณะสร้างขึ้น 3.การสอบที่ประมวลความรู้ของนักศึกษาก่อนสำเร็จการศึกษา

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
4. นักศึกษา (ต่อ)	4.5 การติดตามผลนักศึกษา	1. การติดตามผลการมีงานทำ การศึกษาต่อของบัณฑิตมีความต่อเนื่องเป็นระบบ 2. สัดส่วนการมีงานทำของบัณฑิตและระยะเวลาที่ได้งาน 3. สัดส่วนการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นและระยะเวลาที่ได้ศึกษาต่อ
	4.6 การยอมรับ บัณฑิต	1. ความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิต 2. ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น หรือเพื่อนร่วมงาน
5. การจัดการเรียนการสอน	5.1 การวางแผนการจัดการเรียนการสอน	1. การจัดทำแผนการเรียนตลอดหลักสูตรล่วงหน้าทุกโปรแกรมวิชา 2. การจัดทำปฏิทินปฏิบัติงานวิชาการประจำปี 3. ผู้สอนเตรียมการสอนอย่างเป็นระบบ และมีกรจัดทำข้อสอบมาตรฐานในรายวิชาที่สอน 4. การจัดผู้สอนเข้าสอนตรงกับความสามารถและประสบการณ์ 5. ผู้สอนมีส่วนร่วมวางแผนในการจัดแบ่งรายวิชาที่สอน 6. การจัดการงานสอนที่เท่าเทียมกันและยุติธรรม
	5.2 ประสิทธิภาพการเรียนการสอน	1. การชี้แจงวัตถุประสงค์และแนวการเรียนรู้แก่ผู้เรียนตลอดหลักสูตรอย่างชัดเจน 2. ผู้สอนปรับปรุงวิธีการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์โดยกระบวนการแก้ปัญหา 3. ผู้สอนสอนครบตามจุดประสงค์ และเนื้อหาของรายวิชาอย่างสม่ำเสมอ 4. ผู้สอนมีส่วนร่วมและเอาใจใส่ในการเรียนของนักศึกษาอย่างต่อเนื่อง 5. การจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่หลากหลายทันต่อความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ผู้เรียน 6. จัดการสอนให้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้และประสบการณ์ของผู้เรียน 7. ผู้สอนใช้วิธีการและสื่อการสอนที่หลากหลายสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของเนื้อหาวิชาอย่างเหมาะสม 8. ผู้สอนมีการส่งเสริมและเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถศึกษา ค้นคว้าด้วยตัวเองได้

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
5. การจัดการเรียนการสอน (ต่อ)	5.2 ประสิทธิภาพการเรียนการสอน (ต่อ)	9.จัดการเรียนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 10.ผู้เรียนมีโอกาสเสนอผลงานที่ศึกษาค้นคว้าอย่างสม่ำเสมอ 11.มีกลไกการประสานความร่วมมือในวิชาที่มีอาจารย์ผู้สอนหลายคน
	5.3 ประสิทธิภาพระบบการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ	1. แหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพได้มาตรฐานตลอดหลักสูตรและมืออย่างเพียงพอ 2. คณะจัดทำโครงการฝึกประสบการณ์วิชาชีพแต่ละปีโปรแกรมวิชาตลอดหลักสูตรอย่างเหมาะสมและชัดเจน 3. นักศึกษาได้รับคำแนะนำจากอาจารย์นิเทศก์และอาจารย์ที่เลี้ยงประจำโปรแกรมวิชาในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพตลอดหลักสูตร 4. คณะจัดกิจกรรมปฐมนิเทศนักศึกษาก่อนออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพอย่างเหมาะสม 5. การประเมินและรายงานผลการฝึกประสบการณ์วิชาชีพให้ผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบตลอดหลักสูตร
	5.4 การประเมินผลการเรียนการสอน	1. เครื่องมือที่ใช้วัดผลการเรียนการสอนมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ 2. การประเมินผลย่อยและผลรวมในแต่ละรายวิชาทุกโปรแกรมวิชา 3. ผู้สอนทำการวิเคราะห์ข้อสอบก่อนสอนและหลังสอนทุกครั้ง 4. การแจ้งผลการประเมินให้ นักศึกษาทราบเป็นระยะๆ 5. จัดทำคลังข้อสอบที่ได้มาตรฐานของคณะ
6. นักศึกษา	6.1 การวางแผนกิจการนักศึกษาในคณะ	1. ความสอดคล้องของกิจกรรมนักศึกษากับวัตถุประสงค์ของคณะ 2. การกำหนดอาจารย์เพื่อดูแลรับผิดชอบกิจกรรมนักศึกษาในคณะแต่ละแผนกย่อย 3. การจัดทำแผนกิจกรรมนักศึกษารองคณะในแต่ละปีมีความชัดเจน 4. การจัดระบบข้อมูลด้านกิจกรรมนักศึกษารองคณะมีความชัดเจนและสะดวกแก่การใช้ประโยชน์ 5. การจัดทำคู่มือการดำเนินงานกิจการนักศึกษาเพียงพอสำหรับอาจารย์และนักศึกษา

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
6. นักศึกษา (ต่อ)	6.1 การวางแผนกิจการนักศึกษาในคณะ (ต่อ)	6.การส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมนักศึกษา ร่วมกับนักศึกษาต่างคณะ ต่างสถาบัน เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม
	6.2 ประสิทธิภาพของกิจการนักศึกษาในคณะ	<ol style="list-style-type: none"> 1.จำนวนร้อยละของนักศึกษาในคณะที่เข้าร่วมกิจกรรมที่คณะและสถาบันจัดขึ้น 2.ทุนการศึกษาที่จัดให้กับนักศึกษาที่ขาดแคลนทุนทรัพย์มีอย่างเพียงพอ 3.ระบบการดำเนินงานของกิจกรรมสโมสรนักศึกษาในคณะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 4.การจัดกิจกรรมชมรมทางวิชาการโดยนักศึกษามีความหลากหลาย และเป็นไปอย่างต่อเนื่อง 5.การจัดกิจกรรมชุมนุมตามความสนใจของนักศึกษา 6.ความเข้าใจและการให้ความร่วมมือของนักศึกษาต่อกิจกรรมที่จัดขึ้น 7.รูปแบบกิจกรรมที่คณะจัดให้ตรงกับความต้องการของนักศึกษา 8.การให้บริการคำปรึกษา แนะนำ สารสนเทศ การบริการอาชีพแก่นักศึกษาอย่างต่อเนื่อง 9.นักศึกษามีอิสระในการดำเนินกิจกรรมได้อย่างเต็มที่ เพื่อการเรียนรู้ มีกณระบบการเป็นผู้นำ ผู้ตามอย่าง ถูกต้อง 10.การจัดปฐมนิเทศและปัจฉิมนิเทศนักศึกษาในคณะเป็นไปอย่างมีระบบ 11.การรายงานผลการประเมินการปฏิบัติงานกิจการ นักศึกษาในคณะอย่างเป็นระบบ 12.การประสานสัมพันธ์ให้นักศึกษาเข้าร่วมกิจกรรมและเห็นความสำคัญของงานกิจการนักศึกษาในคณะ
7. แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้	7.1 คุณภาพของห้องสมุด	<ol style="list-style-type: none"> 1.ห้องสมุดของสถาบันควรมีตำราเรียน วารสารทางวิชาการ หนังสืออ้างอิงในหมวดวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรของคณะครบทุกกลุ่มวิชาทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยมีอัตราส่วนที่เหมาะสมกับจำนวนนักศึกษาในคณะ 2.จำนวนที่นั่งเพียงพอสำหรับการใช้บริการเพื่อการศึกษา ค้นคว้าของนักศึกษา

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
7. แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ (ต่อ)	7.1 คุณภาพของห้องสมุด (ต่อ)	<p>3. อัตราส่วนของผู้ใช้บริการห้องสมุดต่อจำนวนบุคลากรทั้งหมดของสถาบัน</p> <p>4. อุปกรณ์ สื่อสำเร็จรูปประกอบการเรียนการสอนและการศึกษาค้นคว้าสำหรับแต่ละรายวิชาเหมาะสมกับเนื้อหาและตั้งใจให้ศึกษา</p> <p>5. บุคลากรในห้องสมุดมีความรู้ความสามารถและ คุณวุฒิ ตรงกับงานที่ปฏิบัติ รวมทั้งให้บริการและช่วยเหลือนักศึกษาเป็นอย่างดี</p> <p>6. จำนวนบุคลากรในห้องสมุดมีความเหมาะสมเพียงพอต่อการให้บริการนักศึกษา</p> <p>7. การบริการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งพิมพ์ ใหม่ ๆ แก่อาจารย์และนักศึกษาอย่างสม่ำเสมอ และ ทันต่อเหตุการณ์</p> <p>8. ระบบการสืบค้นฐานข้อมูลมีความทันสมัยให้บริการสำหรับผู้ใ้</p> <p>9. บรรยากาศโดยทั่วไป อบอุ่นสบาย ทัศนียภาพสะอาด ปลอดภัย การศึกษาค้นคว้า</p>
	7.2 การพัฒนาแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้	<p>1. แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้พื้นฐานเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้มีอย่างเพียงพอ</p> <p>2. การผลิตและพัฒนาสื่อ อุปกรณ์ขึ้นมาใช้ในแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ</p> <p>3. คณะมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการเสนอและสรรหาหรือจัดซื้อทรัพยากรอย่างเหมาะสม</p> <p>4. การฝึกอบรมการผลิตสื่อ อุปกรณ์ การใช้งานข้อมูล ให้แก่บุคลากร</p> <p>6. จัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมีระบบ</p> <p>7. การพัฒนาระบบฐานข้อมูลภายในคณะอย่างสม่ำเสมอ</p> <p>8. การเชื่อมโยงเครือข่าย (internet) ทั้งภายในคณะ/สถาบันและภายนอกสถาบัน</p>

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
8. การบริหารและการจัดการ	8.1 การวางแผน ระบบการดำเนินงานภายในคณะ	<ol style="list-style-type: none"> 1. จัดทำแผนพัฒนาคณะประจำปีและแผนระยะยาว สังกัดหน้า 2. กำหนดโครงสร้างการบริหารและหน้าที่ความรับผิดชอบของตำแหน่งต่าง ๆ ภายในคณะ 3. การวิเคราะห์งานของตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ เพื่อจัดบุคคลเข้าทำงานในตำแหน่งตามคุณสมบัติที่เหมาะสม 4. กำหนดและพัฒนาตัวบ่งชี้ และมาตรฐานการทำงานอย่างชัดเจน 5. กำหนดกลไกภายในคณะเพื่อทำหน้าที่ควบคุม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพการปฏิบัติงานของคณะ 6. การประชุมชี้แจงการทำงานตามปรัชญา เป้าหมาย นโยบายของคณะ
	8.2 ประสิทธิภาพ ของการบริหารและ การจัดการ องค์การภายในคณะ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมภายในคณะ 2. การสร้างความเข้าใจและแสวงหาความร่วมมือกับ ห้องถิ่นและชุมชน 3. ระบบการติดต่อสื่อสารและการประสานงานที่คล่องตัวและมีประสิทธิภาพ 4. การใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการบริหาร และการปฏิบัติการะกิจหลักของคณะอย่างเหมาะสม 5. แนวปฏิบัติและมาตรการที่ ชัดเจนในการพิจารณาความดีความชอบแก่ผู้ปฏิบัติงาน 6. การจัดซื้อจัดจ้างภายในคณะมีความถูกต้องตามระเบียบครบขั้นตอน 7. การกำหนดอำนาจหน้าที่และการตัดสินใจให้กับผู้บริหารในคณะทุกระดับ 8. จัดทำระบบการใช้และบำรุงรักษาวัสดุครุภัณฑ์อย่างมีคุณค่า ประหยัด และมีประสิทธิภาพ
	8.3 การพัฒนาบุคลากร	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมให้มีกิจกรรมสัมพันธ์กันระหว่างบุคลากรภายในและระหว่างคณะ 2. บุคลากรได้รับการอบรมและพัฒนาที่ตรงกับความรู้สามารถเฉพาะทาง 3. การให้ขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างชัดเจน

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
8. การบริหารและการจัดการ (ต่อ)	8.4 การประเมินตนเองของคณะ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การติดตามประเมินและรายงานผลการบริหารงานในคณะมีระบบที่ชัดเจน 2. เกณฑ์การประเมินการปฏิบัติงานภายในคณะชัดเจน ครอบคลุมการประเมินปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการ และผลผลิตของภารกิจทุกด้านของคณะ
9. การเงินงบประมาณ	9.1 การวางแผนการจัดสรรงบประมาณ	<ol style="list-style-type: none"> 1. การจัดหาแหล่งเงินสนับสนุนโดยไม่มีข้อผูกมัดใด ๆ อย่างเป็นรูปธรรม 2. จัดทำปฏิทินและแผนการปฏิบัติงานเกี่ยวกับงบประมาณ ภายในคณะอย่างชัดเจน 3. สัดส่วนของงบประมาณแต่ละภาวะกิจเป็นไปอย่างเหมาะสม 4. การประเมินความต้องการของการใช้งบประมาณแต่ละปีจากอาจารย์ทุกคนในคณะ 5. การใช้เงินตรงตามวัตถุประสงค์และประเภทของเงิน 6. หัวหน้าหน่วยหรือองค์กรในคณะมีส่วนร่วมในการพิจารณาและ การจัดสรรงบประมาณอย่างเหมาะสม
	9.2 ระบบการบริหารงบประมาณ	<ol style="list-style-type: none"> 1. สัดส่วนของเจ้าหน้าที่บริหารการเงินกับภาระงานที่รับผิดชอบ 2. การจัดทำหลักฐานและระบบบัญชีที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน 3. การวิเคราะห์งบประมาณในแต่ละแผนงานของโครงการ 4. การนำผลการประเมินมาใช้ในการจัดสรรงบประมาณอย่างเหมาะสม 5. การตรวจสอบทางการเงินโดยผู้ชำนาญการในวิชาชีพ
10. อาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อม	10.1 การวางแผนการใช้อาคารสถานที่	<ol style="list-style-type: none"> 1. ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสัมมนา และครุภัณฑ์ประจำห้องมีความเหมาะสมและเพียงพอกับสภาพการใช้งาน 2. ความเพียงพอของห้องทำงานของอาจารย์ 3. แผนการใช้อาคารสถานที่สอดคล้องกับการใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน 4. การจัดห้องที่เอื้อต่อการดำเนินงานกิจกรรมของสโมสรนักศึกษาในคณะ

ตารางที่ 2.2 (ต่อ)

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวบ่งชี้
10. อาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อม (ต่อ)	10.1 การวางแผนการใช้อาคารสถานที่ (ต่อ)	5.การจัดระบบบำรุงรักษาและจัดเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัยของอาคาร สถานที่ที่มีความชัดเจนและปฏิบัติได้ 6.การติดตามประเมินผลการใช้อาคารสถานที่ที่มีความชัดเจน 7.ระบบข้อมูลและสถิติการใช้อาคาร สถานที่ที่มีความชัดเจนและเป็นปัจจุบัน 8.การอบรมบุคลากรเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย
11. ด้านการวิจัย	11.1 การกำหนดนโยบายและแผนงานด้านการวิจัยของคณะ	1.นโยบายและแผนปฏิบัติงานมีความชัดเจนเป็นรูปธรรมสามารถปฏิบัติได้ 2.มีผู้รับผิดชอบและประสานงานการวิจัยอย่างชัดเจน 3.การส่งเสริมและสนับสนุนการทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง
	11.2 แหล่งเงินทุนการทำวิจัย	1.สัดส่วนของทุนอุดหนุนการวิจัยจากแหล่งเงินทุนภายในสถาบันและภายนอกสถาบัน 2.คณะจัดหาทุนการวิจัยอย่างต่อเนื่อง
	11.3 การสนับสนุนการทำวิจัย	1.เครื่องมือ และโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลมีประสิทธิภาพและทันสมัยต่อการทำวิจัย 2.มีเครือข่ายการวิจัยระหว่างคณะและสถาบัน 3.การจัดอบรม สัมมนา การทำวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาที่สอนทั้งภายในและภายนอกสถาบัน 4.การนำผลวิจัยมาใช้ปรับปรุงและพัฒนาคณะ 5.การกำหนดภาระงานด้านการวิจัยเป็นภาระงานในคณะ
	11.4 การเผยแพร่ผลงานวิจัย	1.การจัดประชุมเสนอผลงานวิจัยและให้บุคคลภายนอกเข้าร่วมฟัง 2.การติดตามความก้าวหน้าของโครงการวิจัยในคณะอย่างต่อเนื่อง

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันราชภัฏ

การจัดการศึกษาเพื่อผลิตกำลังคนให้มีคุณภาพสูงนั้น สถาบันอุดมศึกษาทั่วโลกได้ให้ความสนใจเรื่องของการประกันคุณภาพการศึกษากันอย่างกว้างขวางอย่างเป็นระบบตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา ปัจจุบันมีสมาคมการประกันคุณภาพระหว่างประเทศมีชื่อว่า International Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education ซึ่งมีสมาชิกมากกว่า 50 ประเทศ ทำหน้าที่ให้การสนับสนุนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การประกันคุณภาพให้กับสมาชิก สำหรับประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ได้กำหนด เป้าหมายชัดเจนให้มีการประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ (สำนักงานสภာสถาบันราชภัฏ, 2540) โดยมีองค์กรทางการศึกษาที่ให้ความสำคัญในเรื่องของมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา คือ สำนักงานคณะกรรมการการการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางที่มีหน้าที่ติดตามประเมินผลการพัฒนาการศึกษาโดยภาพรวมของประเทศ ได้จัดทำและพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็นแนวทางและนโยบายในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของคนในชาติ (สำนักงานคณะกรรมการการการศึกษาแห่งชาติ, 2540)

ที่ผ่านมาการประกันคุณภาพเป็นเรื่องที่ใช้เกี่ยวกับการพัฒนาภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมขององค์กรที่มีการประเมิน ติดตาม ตรวจสอบและรายงานผล ประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรกที่พัฒนามาตรฐานระบบคุณภาพ ที่รู้จักกัน คือ BS 5750 ซึ่งเป็นมาตรฐานที่กล่าวถึงการจัดการ การวางระบบบริหารภายในองค์กรให้เป็นระบบเดียวกัน ต่อมามีการพัฒนาเป็นระบบคุณภาพ ISO และแนวคิดนี้ได้ขยายไปยังหลายประเทศ และหลังจากนั้นได้มีการนำมาตรฐานระบบคุณภาพ TOM และ ISO มาใช้ในวงการศึกษาในต่างประเทศ เช่น คุณภาพการศึกษาในระดับสูงสุด คือ Mt. Edgecumbe High School ที่อยู่ในชนบทของอลาสก้า ที่ทำให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถเข้าศึกษาต่อได้ร้อยละ 75 ในมหาวิทยาลัยได้มีความพยายามที่จะนำ ISO 9000 เข้าสู่ระบบอุดมศึกษาในสังกัด โดยกำหนดไว้ทั้งในระบบงานและกำหนดเป็นหลักสูตร และในระบบอุตสาหกรรมมีระบบการประเมินที่เป็น accounting audit, performance audit, safety audit, enviromental audit และ health audit ซึ่งต่างก็เป็นองค์ประกอบเพื่อนำไปสู่คุณภาพ มาตรฐาน และตัวเทียบเคียงความสำเร็จ (คณะกรรมการการการศึกษาแห่งชาติ, 2540)

เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้เป็นอย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานสากลโดยทั่วไปเพื่อตอบสนองความต้องการกำลังคนระดับสูงของประเทศรวมทั้งเป็นการสนองตอบนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 -2544) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ จึงควรดำเนินการด้านคุณภาพการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้เป็นอย่างมีระบบและมีกลไกที่เหมาะสม ดังนี้

1. ให้มีระบบและกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการรักษามาตรฐานการศึกษาของสถาบัน โดยเน้นหลักการของการให้สถาบันอุดมศึกษามีระบบควบคุมคุณภาพทางวิชาการและปรับปรุงการปฏิบัติการทุก ๆ ด้านอย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานของความมีเสรีภาพทางวิชาการและอิสระภาพ ในการดำเนินงานที่เอื้อต่อการตรวจสอบจากสังคมภายนอก อันนำมาซึ่งความมีมาตรฐานทางการศึกษาในระดับที่เป็นการยอมรับในระดับสากล ทั้งนี้จะต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการมาตรฐานการศึกษาในระดับอุดมศึกษาขึ้นเพื่อกำกับดูแล และบริหารงานด้านมาตรฐานการศึกษา ตลอดจนการรับรองมาตรฐานการศึกษา

2. ส่งเสริมให้สถาบันมีการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาขึ้นภายในสถาบันเพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา โดยมุ่งเน้นสร้างกลไกการควบคุมคุณภาพ (quality control) ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีต่อคุณภาพที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

3. ให้แต่ละสถาบันนำรูปแบบและวิธีการในการประกันคุณภาพการศึกษา ที่กำหนดให้ไปปรับปรุงหรือพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของแต่ละสถาบันตามความจำเป็น

4. ให้มีกลไกการตรวจสอบและประเมินผลการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับสถาบัน คณะหรือโปรแกรมวิชา

5. สนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือของหน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ ในสังคมทั้งภาครัฐและเอกชนในกิจกรรมการประกันคุณภาพการศึกษา

6. ส่งเสริมให้มีการนำข้อมูลข่าวสารและผลจากกิจกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันต่าง ๆ มาเผยแพร่ต่อสังคมภายนอกให้รับทราบถึงมาตรฐานการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศ

ในส่วนของแนวปฏิบัติเพื่อการเข้าสู่ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาควรมีการจัดเตรียมในสิ่งต่อไปนี้ (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2539; วันชัย ศิริชนะ, 2539; ประเสริฐ จรรย์านุกูล, 2539) คือ

- คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษา
- หน่วยงานรับผิดชอบระบบการควบคุมคุณภาพการศึกษาเป็นการเฉพาะ เพื่อทำหน้าที่พัฒนาบริหารและติดตามการดำเนินการเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าการจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ
- สถาบันอุดมศึกษาพึงเปิดโอกาสให้หน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมคุณภาพภายในสถาบัน
- เผยแพร่ข่าวสาร สารสนเทศเกี่ยวกับระบบวิธีการผลสัมฤทธิ์ในการประกันคุณภาพการศึกษา
- สถาบันพึงให้ความสำคัญกับองค์ประกอบที่มีผลต่อการผลิตบัณฑิตโดยตรง เช่น หลักสูตรการศึกษา คณาจารย์ แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ เป็นต้น

ในด้านการตรวจสอบและการให้การรับรองระบบการประกันคุณภาพการศึกษาควรจะประกอบด้วย

-การควบคุมคุณภาพของการจัดการศึกษาและความมีมาตรฐานของสถาบันการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในการประกันคุณภาพการศึกษา และควรมีการตรวจสอบจากองค์กรภายนอกด้วย

-ในการรับรองมาตรฐานการศึกษาจะให้เวลากับสถาบันได้เตรียมการตามความพร้อม และจุดมุ่งหมายของสถาบัน

สิ่งที่เป็นหลักการสำคัญในการประกันคุณภาพการศึกษา คือ การมีระบบการควบคุมคุณภาพขององค์กรประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา จึงควรกำหนดมาตรการดำเนินการดังนี้ (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2539; ประเสริฐ จรรย์านุกูล, 2539)

1.สถาบันควรจัดให้มีองค์กรที่ทำหน้าที่กำกับดูแล รับผิดชอบดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาขึ้นเป็นการเฉพาะ เช่น สภาวิชาการ ฝ่ายวิชาการ หน่วยงานวิจัยสถาบัน เป็นต้น และพร้อมกันนี้จะต้องมีการมอบหมายงานให้ผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจนไม่ต่ำกว่าระดับรองอธิการบดีและอาจจะแต่งตั้งคณะกรรมการการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบัน เพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลนโยบายและแนวปฏิบัติ

2.สถาบันควรมีการกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์ทั้งในระดับสถาบันและในระดับคณะ โดยพิจารณาว่าควรควบคุมองค์ประกอบอะไรบ้าง ที่สอดคล้องกับปรัชญา และจุดมุ่งหมายของสถาบันและคณะ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดหลักสูตรและการผลิตบัณฑิตตามคุณลักษณะที่ต้องการ

3.สถาบันควรจัดให้มีระบบการตรวจสอบและประเมินผลดำเนินการขึ้นเป็นการภายในเพื่อเตรียมตัวรับการตรวจสอบและประเมินจากภายนอก

4.สถาบันจัดให้มีการประชุมชี้แจงขั้นตอน แนวปฏิบัติ ทำความเข้าใจกับบุคลากรในสถาบันให้ทราบถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินการควบคุมคุณภาพ

5.สถาบันจะต้องพัฒนาคู่มือการปฏิบัติในการดำเนินการควบคุมคุณภาพของสถาบันโดยกำหนดขั้นตอน หลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติ ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้

6.กำหนดเกณฑ์หรือมาตรฐานการปฏิบัติ

7.ประกาศใช้ระบบการควบคุมคุณภาพภายในสถาบัน อาจทำเป็นคณะวิชาหรือพร้อมกันก็ได้

8.ตรวจสอบและประเมินผลโดยเน้นที่ระบบเป็นภาพรวม

ดังนั้นสถาบันอุดมศึกษาจึงต้องการความเป็นอิสระในการดำเนินการสูง เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนและการแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ได้อย่างกว้างขวาง การที่จะนำระบบการประกัน คุณภาพ การศึกษามาใช้จึงต้องคำนึงถึงควมมีอิสระทางวิชาการ (academic freedom) และควมมีอิสระในการบริหารงานด้วยตนเอง (autonomy) อยู่ด้วย ดังนั้นบนพื้นฐานของควมมีอิสระดังกล่าวสถาบัน อุดมศึกษาจะต้องได้รับการตรวจสอบจากหน่วยงานภายนอกและบุคคลภายนอก (accountability) ทั้งนี้เพื่อเป็นการประกันว่าการดำเนินการจัดการเรียนการสอนของสถาบันได้อยู่บนพื้นฐานของควม ถูกต้อง เหมาะสม และสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้

ในส่วนของสภาสถาบันราชภัฏ ได้เริ่มวางแนวทางการดำเนินงานเพื่อการประกันคุณภาพการ ศึกษาโดยอาศัยแนวคิดของระบบการควบคุมคุณภาพและมาตรฐาน คือ ระบบ TQM (Total Quality Management) และ ISO 9000 มาหลอมรวมกันเป็นกรอบในการกำหนดปัจจัยที่ส่งผลต่อ คุณภาพการจัดการศึกษาของสถาบัน เพื่อตอบสนองปรัชญาการศึกษา คือ การจัดการศึกษาเพื่อ พัฒนาท้องถิ่น โดยมีภารกิจหลักที่สำคัญ คือ การผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ การบริการวิชาการแก่ชุมชน การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ การพัฒนาท้องถิ่น ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (สำนักงานคณะ กรรมการศึกษาแห่งชาติ, 2540)

สำหรับผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานสภา สถาบันราชภัฏครั้งนี้ คือ หน่วยงานนิเทศก์ ซึ่งได้ดำเนินการจัดประชุมสัมมนาระดับผู้บริหารของ สถาบันราชภัฏทุกแห่งเพื่อระดมสมองเกี่ยวกับแนวคิดและแนวทางในการปฏิบัติเรื่องการรับรองและการ ประกันคุณภาพการศึกษาในสถาบันราชภัฏ จำนวน 3 ครั้ง คือ ครั้งที่ 1 จัดระหว่างวันที่ 8 - 10 พฤษภาคม 2539 ณ โรงแรมเวลด์ม จอมเทียน พัทยา จังหวัดชลบุรี ครั้งที่ 2 จัดขึ้นระหว่างวันที่ 17 - 20 สิงหาคม 2539 ณ จังหวัดอุดรธานี และครั้งที่ 3 จัดขึ้นระหว่างวันที่ 21 - 31 สิงหาคม 2539 จากการประชุมทั้ง 3 ครั้งที่ผ่านมาทางคณะกรรมการสภาสถาบันราชภัฏจึงได้จัดทำประกาศเรื่อง นโยบายและแนวทางในการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2539 เพื่อเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับระบบและกลไกในการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา และเพื่อให้ เป็นแนวความคิดและกระบวนการทำงานที่เป็นแกนกลาง ซึ่งนโยบายและแนวทางดำเนินการ ประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันราชภัฏ พ.ศ. 2539 ได้กำหนดไว้ ดังนี้

นโยบายข้อที่ 1 เร่งรัดให้มีการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย มาตรฐานการส่งเสริม การควบคุม การตรวจสอบและการประเมินผลคุณภาพ การจัดการศึกษา การ บริหารและการจัดการ

นโยบายข้อที่ 2 เร่งรัดให้มีกลไกในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาในทุกระดับ

นโยบายข้อที่ 3 เร่งดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบัน โดยระยะเริ่มแรกให้ มุ่งเน้นคุณภาพบัณฑิต การบริหารและการจัดการ

นโยบายข้อที่ 4 เร่งรัดให้มีการพัฒนาความร่วมมือระหว่างสถาบันกับบุคคล องค์กรและหน่วยงานภายนอกสถาบันในกิจกรรมการประกันคุณภาพการศึกษา

นโยบายข้อที่ 5 ส่งเสริมให้มีการนำข้อมูลข่าวสารและผลจากกิจกรรมการประกันคุณภาพ การศึกษาของสถาบัน มาเผยแพร่ต่อสังคมภายนอก

จากนโยบายและแนวดำเนินการดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานการ ประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันราชภัฏ และได้มีการกำหนดองค์ประกอบที่ส่งผลต่อคุณภาพ การศึกษาของสถาบันราชภัฏ รวม 13 องค์ประกอบ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540) ดังนี้

1) ปรัชญา พันธกิจ และวัตถุประสงค์ของสถาบัน 2) หลักสูตร 3) อาจารย์ 4) นักศึกษา 5) การจัดการเรียนการสอน 6) กิจกรรมนักศึกษา 7) แหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ 8) การบริหารและ การจัดการ 9) การเงินและงบประมาณ 10) บุคลากรสนับสนุน 11) อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม 12) การวิจัย และ 13) การติดตามและการรายงาน

ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบดังกล่าว ได้ขยายความโดยอธิบายความหมาย ความสำคัญ เกณฑ์ ตัวบ่งชี้ และหลักฐานแสดงในการดำเนินงาน เพื่อเป็นแนวความคิดเบื้องต้นในสถาบันราชภัฏไปขยาย ความในการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสถาบัน

จากที่กล่าวมาเพื่อให้เข้าใจในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันราชภัฏ ก่อนอื่น ต้องทำความเข้าใจความหมายของคำว่า การประกันคุณภาพ ซึ่งหมายถึง การประกันว่าโปรแกรมหรือ สถาบันดำเนินงานได้ผลตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ก่อนเป็นการล่วงหน้า หรือการประกันว่าสถาบันดำเนินงาน บรรลุตามพันธกิจ (mission) และเป็นไปตามความคาดหวังของกลุ่มผู้มีส่วนได้ ผลเสีย โดยการ ดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันราชภัฏ มีโครงสร้างของระบบและกลไกของการประกัน คุณภาพ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2540) ดังนี้

1. การควบคุมคุณภาพ (quality control) จะประกันว่ามีการปฏิบัติหน้าที่เป็นไปตามหน้าที่ที่ รับผิดชอบ โดยการควบคุมองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ที่จะส่งผลต่อคุณภาพ โดยเน้นที่ระบบ การกำกับดูแลตนเอง (self-regulating system) ในระดับบุคคล ภาควิชา คณะ และสถาบัน

2. การประเมินคุณภาพ (quality assessment) หมายถึงการประเมินค่าระดับคุณภาพของ กิจกรรมเฉพาะอย่างในหน่วยงาน เช่น คุณภาพการจัดการศึกษา คุณภาพของงานวิจัย คุณภาพ การสอน เป็นต้น โดยมีจุดเน้นที่โปรแกรมวิชา การประเมินจะใช้วิธีการศึกษาตนเอง (self-study) การประเมินจากกัลยาณมิตรทางวิชาการจากภายนอก (external peer review) และการใช้ตัวชี้วัด พฤติกรรม (performance indicators)

3. การตรวจสอบคุณภาพ (quality audit) หมายถึง การตรวจสอบในระดับสถาบันทั้ง การตรวจสอบด้วยตนเองและการตรวจสอบโดยผู้ตรวจสอบจากภายนอก เน้นที่กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ การกำหนดนโยบาย กฎระเบียบ การสนับสนุนช่วยเหลือ และหลักฐานต่าง ๆ โดยใช้วิธีการตรวจสอบหลักฐานหรือรายงาน และการสัมภาษณ์ผู้บริหาร อาจารย์ ผู้ปฏิบัติงาน และนักศึกษา

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่าระบบการประกันคุณภาพการศึกษามีความสำคัญมากในการจัดการศึกษายุคปัจจุบัน เพราะเป็นระบบที่มีการดำเนินงานชัดเจนและตรวจสอบได้ทุกขั้นตอนของระบบการศึกษา ดังนั้นก่อนที่สถาบันราชภัฏจะเริ่มดำเนินการเกี่ยวกับระบบการประกันคุณภาพการศึกษาจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของสถาบันราชภัฏให้ชัดเจนเสียก่อน จากความสำคัญดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษามาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา เพื่อนำมาพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้ร่วมสำหรับคุณภาพการศึกษาของสถาบันราชภัฏ ซึ่งในการศึกษาคครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏทั้ง 36 แห่ง เป็นกลุ่มในการศึกษา ด้วยเหตุผลที่คณะครุศาสตร์เป็นคณะที่มีการจัดการศึกษายาวนานและคณะที่เก่าแก่ของสถาบันราชภัฏ ย่อมมีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาเป็นอย่างดี ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาเพื่อพัฒนาตัวบ่งชี้ร่วมคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาคครั้งนี้สามารถที่จะนำไปกำหนดเกณฑ์ และมาตรฐาน ในระบบการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏต่อไป

ตอนที่ 4 การจัดการศึกษาของคณะครุศาสตร์ในสถาบันราชภัฏ

จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544 ได้มุ่งปรับเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารการจัดการของรัฐใหม่ เพื่อให้การจัดการศึกษามีอิสระและเสรีมากขึ้น ปรับเปลี่ยนการตัดสินใจจากกรมกองภายในส่วนกลางเป็นการตัดสินใจในพื้นที่ทุกส่วนของสังคมตั้งแต่ประชาชน ครอบครัว ชุมชน สถาบันทางสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน ธุรกิจเอกชน และองค์กรภาครัฐ มีส่วนร่วมและรับผิดชอบการจัดการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ มีรูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลาย มีการจัดการศึกษาที่ได้คุณภาพและสร้างความเป็นธรรมแก่คนในสังคมมากขึ้น สามารถตอบสนองความต้องการของบุคคล สังคม และประเทศได้อย่างรวดเร็วตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป สำหรับองค์ประกอบในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ส่วน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539) คือ

1. ระบบการศึกษา ซึ่งในระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเจริญงอกงามทางสติปัญญาและความคิด เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง เพื่อพัฒนาประเทศ พัฒนาคอนให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม การจัดการศึกษาในระดับนี้ จัดในรูปแบบของมหาวิทยาลัย วิทยาลัยหรือสถาบันเฉพาะอย่าง แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือระดับปริญญาตรี หรือระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และระดับสูงกว่าปริญญาตรี มีทั้งระบบมหาวิทยาลัยเปิดและปิดทั้งของรัฐและเอกชน มีการสอนทั้งในสถานศึกษาและระบบทางไกล ซึ่งรัฐพยายามสนับสนุนให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้นและขยายไปสู่ระดับภูมิภาค นอกจากนี้ยังมีมหาวิทยาลัยของต่างประเทศเข้ามาร่วมมือกับมหาวิทยาลัยของรัฐ และเอกชนเข้ามาเปิดทำการสอนหลักสูตรนานาชาติ

2. ระบบหลักสูตร หลักสูตรซึ่งถือได้ว่าเป็นหัวใจของการศึกษาเพราะเป็นตัวกำหนดขอบเขตการศึกษา โดยมีจุดเน้นที่สำคัญของหลักสูตรก็คือ การพัฒนาชีวิต พัฒนาเศรษฐกิจ และพัฒนาสังคม ซึ่งหลักสูตรในระดับอุดมศึกษามีความหลากหลายในเชิงวิชาชีพชั้นสูง เป็นการศึกษาที่เป็นความจำเป็นและความต้องการของประเทศ

3. ระบบการบริหารการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการและทบวงมหาวิทยาลัยมีหน้าที่จัดการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมควบคุมการศึกษาของเอกชนด้วย

4. ระบบการเตรียมการสอนและการประเมินผล ในระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาความเจริญงอกงามทางสติปัญญาและความคิด เพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง เพื่อพัฒนาประเทศ พัฒนาคอนให้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม การจัดการศึกษาในระดับนี้จัดในรูปแบบของมหาวิทยาลัย วิทยาลัยหรือสถาบันเฉพาะอย่าง และจัดในรูปแบบของสื่อการเรียนในลักษณะต่างกัน โดยผู้เรียนไม่จำเป็นต้องมาเรียนในสถานศึกษา ส่วนการประเมินผลไปตามข้อกำหนดของสถาบัน (ดารา ทีปะपाल, 2538)

ในส่วนเป้าหมายและยุทธวิธีการจัดการศึกษา ซึ่งหลักใหญ่ของการจัดการศึกษาในทศวรรษหน้ายังคงมุ่งเน้นความเป็นมนุษย์ (manhood) กับการผลิตกำลังคน (manpower) เป้าหมายหลักของการจัดการศึกษา คือ การจัดให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งทางด้านร่างกาย สังคม สติปัญญา และจิตใจ โดยสร้างพื้นฐาน ความพร้อมในด้านความรู้ (knowledge) บุคลิกภาพ (characteristic) และทักษะการงานอาชีพ (skill) ให้มีคุณลักษณะดังนี้ คือ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ เป็นคนดี มีน้ำใจ มีความรับผิดชอบ ช่วยเหลือพัฒนาสังคม มีคุณธรรม และจริยธรรม มีเจตคติและจิตสำนึกดีต่อสังคมประเทศชาติ สามารถประกอบอาชีพการงานโดยไม่เป็นภาระสังคม มีความรู้ด้านทักษะภาษาต่างประเทศ ติดตามข้อมูลข่าวสารยุคใหม่ ใช้กระบวนการคิดในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบมีความรู้เข้าใจด้านพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีร่วมทำงานเป็น

กลุ่มเป็นหมู่คณะ มีจรรยาบรรณในวิชาชีพ สำหรับยุทธวิธีการจัดการศึกษา การวางแผนในการจัดการศึกษา หลักสูตรควรเปิดทางเลือกให้หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร เปลี่ยนการเรียนการสอนจากการบรรยายเป็นการมีส่วนร่วม แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เน้นกิจกรรมกลุ่มการปฏิบัติจริง

สถาบันราชภัฏในฐานะนิติบุคคล เป็นสถาบันการศึกษาและวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชนและพัฒนาบุคลากรวิชาชีพครูและวิชาชีพอื่นๆ มีวัตถุประสงค์ในการให้การศึกษาวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการวิจัยให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ผลิตครูและพัฒนาความรู้ ความสามารถของครูประจำการ โดยความร่วมมือกับหน่วยงานสังกัดของสถานศึกษา

สำหรับสาระของหลักสูตรที่สถาบันราชภัฏจัดทำขึ้น จะยึดหลักมาตรฐานวิชาการและวิชาชีพระดับอุดมศึกษา มุ่งผลิตกำลังคนเพื่อสนองความต้องการของท้องถิ่นและสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้งที่เป็นนักวิชาการทั้งวิชาชีพและวิชาชีพชั้นสูง มีความยืดหยุ่นสามารถปรับตามสภาพการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคมและความก้าวหน้าของวิทยาการ เปิดโอกาสให้มีการเลือกเรียนได้อย่างกว้างขวางทั้งหลักสูตรระดับอนุปริญญา ระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา) ในการจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติควบคู่ทฤษฎี และยึดหลักความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชน นำไปสู่การพัฒนา ก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางวิชาการ และการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถภาพในวิชาชีพทั้งในด้านความรู้ ด้านเทคนิควิธี และการจัดการงานอาชีพและด้านคุณธรรม โดยหลักสูตรของสถาบันราชภัฏมีจุดมุ่งหมายให้ผู้สำเร็จการศึกษามีคุณสมบัติดังนี้

1. มีความรู้ ทักษะและเทคนิคเฉพาะทาง สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดี
2. มีทักษะในการจัดการงานอาชีพสามารถดำเนินงานอาชีพของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. มีความคิดสร้างสรรค์ มีนิสัยใฝ่รู้ มีทักษะและวิจรรณญาณในการแก้ปัญหา สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในการทำงาน
4. มีเจตคติที่ดี มีจรรยาบรรณและมุ่งมั่นที่จะพัฒนาให้เกิดความก้าวหน้าในอาชีพ
5. มีโลกทัศน์ที่กว้าง ยอมรับความเปลี่ยนแปลงของสังคม
6. เป็นพลเมืองดี มีความตระหนักต่อการพัฒนาตนเองและเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาสังคม
7. มีความเป็นประชาธิปไตย กระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

ในส่วนของคุณะครูศาสตร์ซึ่งเป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติการของสถาบันราชภัฏ ได้ดำเนินการจัดการศึกษาในส่วนของคุณะครูศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อผลิตบัณฑิตในสาขาวิชาครูศาสตร์ สาขาที่ขาดแคลนและสอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้ครู โดยเน้นด้านคุณภาพของนักศึกษาให้มีทักษะ ความรู้ ความสามารถและจรรยาบรรณครูให้ดีขึ้น การยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครูให้สูงขึ้นและเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพครู ตลอดจนพัฒนาบุคลากรด้านการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ เป็นแหล่งบริการชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ (สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2539)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

สำหรับหลักสูตรของคุณะครูศาสตร์หรือสาขาวิชาการศึกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษา มีคุณสมบัติดังนี้

1. มีเจตคติที่ดีต่อการเป็นครู มีความรัก ความศรัทธาในวิชาชีพครู มีค่านิยมที่พึงประสงค์ มีคุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนจิตใจไม่สั่นฤทธิ์ พัฒนาการตนเองอยู่เสมอ
2. มีความรู้และเทคนิควิธีที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ
3. มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะและมีวิจารณญาณในการแก้ปัญหา
4. มีสุขนิสัยที่ส่งเสริมคุณภาพทางกายและทางใจ ทั้งในส่วนตนและส่วนรวม
5. มีจิตสำนึกในการพัฒนาสังคม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน
6. มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย กระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
7. รักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมอันดีของชาติ และมีความสำนึกในความเป็นคนไทย

ระดับของหลักสูตร

ประกอบด้วยหลักสูตร 3 ระดับ คือ

1. อนุปริญญา
2. ปริญญาตรี
3. ปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)

โครงสร้างของหลักสูตร

หลักสูตรสถาบันราชภัฏ ในส่วนของคณะครุศาสตร์หรือสาขาการศึกษา ประกอบด้วยหมวดวิชาและกลุ่มวิชา ดังนี้

1.หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป (General Education) หมายถึงวิชาการศึกษาทั่วไปที่นักศึกษาทุกคนต้องเรียนเพื่อให้มีความรู้อย่างกว้างขวางและรอบรู้ในสิ่งที่จำเป็นสำหรับการเป็นพลเมืองดี หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป แบ่งเป็น 4 กลุ่มวิชา คือ

- 1.1 กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร
- 1.2 กลุ่มวิชามนุษยศาสตร์
- 1.3 กลุ่มสังคมศาสตร์
- 1.4 กลุ่มคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2. หมวดวิชาเฉพาะด้าน (Specialized Education) หมายถึงวิชาเฉพาะทางใดทางหนึ่งที่นักศึกษาแต่ละคนจะต้องเลือกเรียน เพื่อให้ความรู้ ความสามารถ มีทักษะ รู้ทักษะ รู้เทคนิควิธี และเข้าใจกระบวนการงานอาชีพตลอดจนมีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพ หมวดวิชาเฉพาะด้าน แบ่งเป็น 3 กลุ่มวิชา คือ

- 2.1 กลุ่มเนื้อหา หรือกลุ่มวิชาเอก - โท
- 2.2 กลุ่มวิชาชีพครู
- 2.3 กลุ่มวิชาปฏิบัติการและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

3. หมวดวิชาเลือกเสรี (Free Elective) หมายถึง วิชาที่ให้นักศึกษาเลือกเรียนได้ตามความถนัดและมีความสนใจ เพื่อให้มีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น (กรมฝึกหัดครู, 2536; สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, 2539)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หน่วยกิตรวมและสัดส่วนของหน่วยกิตตามโครงสร้างหลักสูตร

ตารางที่ 2.3 รายละเอียดของหน่วยกิตรวมและสัดส่วนของหน่วยกิตชั้นต่ำตามโครงสร้างหลักสูตร
แต่ละระดับ

ระดับการศึกษา หมวดวิชา	อนุปริญญา	ปริญญาตรี	ปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
	70 - 90 หน่วยกิต	120 - 130 หน่วยกิต	60 - 80 หน่วยกิต
1. พื้นฐานทั่วไป	16	40	24
- กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร	4	10	6
- กลุ่มวิชามนุษศาสตร์	4	10	6
- กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์	4	10	6
- กลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี	4	10	6
2. เฉพาะด้าน	58	80	48
- กลุ่มวิชาเนื้อหา(วิชาเอก)	35	45	30
- กลุ่มวิชาปฏิบัติการและ การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ	8	10	8
- กลุ่มวิชาชีพครู	15	25	10
3. วิชาเลือกเสรี	6	10	6
หน่วยกิตรวม	80	130	78

สายและโปรแกรมวิชา

หลักสูตรของสถาบันราชภัฏ ในส่วนของคณะครุศาสตร์หรือสาขาวิชาการศึกษา ประกอบด้วยจำนวน 60 โปรแกรมวิชา แบ่งตามสายและโปรแกรมวิชา ดังนี้

1. สายก่อนประถมศึกษา มี 3 โปรแกรมวิชา

1.1 โปรแกรมวิชาการศึกษาปฐมวัย

ระดับอนุปริญญา

1.2 โปรแกรมวิชาการศึกษาปฐมวัย

ระดับปริญญาตรี

1.3 โปรแกรมวิชาการศึกษาปฐมวัย

ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)

2. สายประถมศึกษา มี 2 โปรแกรมวิชา
- 2.1 โปรแกรมวิชาการประถมศึกษา ระดับปริญญาตรี
- 2.2 โปรแกรมวิชาการศึกษา ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
3. สายมัธยมศึกษา มี 46 โปรแกรมวิชา
- 3.1 โปรแกรมวิชาคณิตศาสตร์ ระดับปริญญาตรี
- 3.2 โปรแกรมวิชาคณิตศาสตร์ ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
- 3.3 โปรแกรมวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา ระดับปริญญาตรี
- 3.4 โปรแกรมวิชาคอมพิวเตอร์ศึกษา ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
- 3.5 โปรแกรมวิชาเคมี ระดับปริญญาตรี
- 3.6 โปรแกรมวิชาเคมี ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
- 3.7 โปรแกรมวิชาชีววิทยา ระดับปริญญาตรี
- 3.8 โปรแกรมวิชาชีววิทยา ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
- 3.9 โปรแกรมวิชาฟิสิกส์ ระดับปริญญาตรี
- 3.10 โปรแกรมวิชาฟิสิกส์ ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
- 3.11 โปรแกรมวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป ระดับปริญญาตรี
- 3.12 โปรแกรมวิชาวิทยาศาสตร์ทั่วไป ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
- 3.13 โปรแกรมวิชาเกษตรกรรม ระดับปริญญาตรี
- 3.14 โปรแกรมวิชาเกษตรกรรม ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
- 3.15 โปรแกรมวิชาคหกรรมศาสตร์ ระดับปริญญาตรี
- 3.16 โปรแกรมวิชาคหกรรมศาสตร์ ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
- 3.17 โปรแกรมวิชาสุขศึกษา ระดับปริญญาตรี
- 3.18 โปรแกรมวิชาสุขศึกษา ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
- 3.19 โปรแกรมวิชาพลศึกษา ระดับปริญญาตรี
- 3.20 โปรแกรมวิชาพลศึกษา ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
- 3.21 โปรแกรมวิชาภาษาไทย ระดับปริญญาตรี
- 3.22 โปรแกรมวิชาภาษาไทย ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
- 3.23 โปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ ระดับปริญญาตรี
- 3.24 โปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษ ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
- 3.25 โปรแกรมวิชาภาษาจีน ระดับปริญญาตรี
- 3.26 โปรแกรมวิชาสังคมศึกษา ระดับปริญญาตรี
- 3.27 โปรแกรมวิชาสังคมศึกษา ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)

3.28	โปรแกรมวิชาภูมิศาสตร์	ระดับปริญญาตรี
3.29	โปรแกรมวิชาภูมิศาสตร์	ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
3.30	โปรแกรมวิชาประวัติศาสตร์	ระดับปริญญาตรี
3.31	โปรแกรมวิชาประวัติศาสตร์	ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
3.32	โปรแกรมวิชาดนตรีศึกษา	ระดับปริญญาตรี
3.33	โปรแกรมวิชาดนตรีศึกษา	ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
3.34	โปรแกรมวิชานาฏศิลป์	ระดับปริญญาตรี
3.35	โปรแกรมวิชานาฏศิลป์	ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
3.36	โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา	ระดับปริญญาตรี
3.37	โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา	ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
3.38	โปรแกรมวิชาศิลปทัศนกรรม	ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
3.39	โปรแกรมวิชาอุตสาหกรรมศิลป์	ระดับปริญญาตรี
3.40	โปรแกรมวิชาอุตสาหกรรมศิลป์	ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
3.41	โปรแกรมวิชาช่างอุตสาหกรรม	ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
3.42	โปรแกรมวิชาธุรกิจศึกษา	ระดับปริญญาตรี
3.43	โปรแกรมวิชาธุรกิจศึกษา	ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
3.44	โปรแกรมวิชาบรรณารักษศาสตร์	ระดับปริญญาตรี
3.45	โปรแกรมวิชาบรรณารักษศาสตร์	ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
4.	สายการศึกษาพิเศษ มี 1 โปรแกรมวิชา	
4.1	โปรแกรมวิชาการศึกษาพิเศษ	ระดับปริญญาตรี
5.	สายเทคนิคการศึกษา มี 10 โปรแกรมวิชา	
5.1	โปรแกรมวิชาการบริหารการศึกษา	ระดับปริญญาตรี
5.2	โปรแกรมวิชาการบริหารการศึกษา	ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
5.3	โปรแกรมวิชาการวัดผลการศึกษา	ระดับปริญญาตรี
5.4	โปรแกรมวิชาการวัดผลการศึกษา	ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
5.5	โปรแกรมวิชาการศึกษานอกระบบ	ระดับปริญญาตรี
5.6	โปรแกรมวิชาการศึกษานอกระบบ	ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
5.7	โปรแกรมวิชาจิตวิทยาและการแนะแนว	ระดับปริญญาตรี
5.8	โปรแกรมวิชาจิตวิทยาและการแนะแนว	ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
5.9	โปรแกรมวิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา	ระดับปริญญาตรี
5.10	โปรแกรมวิชาเทคโนโลยีและนวัตกรรมศึกษาระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)	

จุดประสงค์และการจัดการเรียนการสอน

1. หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป

หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป เป็นหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปที่นักศึกษาทุกคนต้องเรียน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มวิชา ได้แก่ กลุ่มวิชาภาษาและการสื่อสาร กลุ่มวิชามนุษศาสตร์ กลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ และกลุ่มวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นหมวดวิชาที่มุ่งสร้างคุณภาพของ คนให้มีความเจริญองงามด้านปัญญาธรรม คุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนมีความรู้ในด้านศิลป วิทยาการที่สร้างบุคลิกลักษณะของผู้มีการศึกษาและมีประสิทธิภาพในการดำรงชีวิตตามระบอบ ประชาธิปไตย

จุดประสงค์ทั่วไปของหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป มีดังนี้

1. ให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมและวิชาการใหม่ ๆ โดยเฉพาะความรู้ ความเข้าใจ ระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี การเมืองการปกครองของไทย ความรู้ ความเข้าใจเพื่อนร่วมโลกเพื่อการอยู่ด้วยกันอย่างสันติและมีความรู้ ความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมอันเนื่อง มาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
2. ให้มีทักษะการเรียนระดับอุดมศึกษา ทั้งในทักษะด้านการศึกษา ค้นคว้าด้วย ตนเอง ด้านการคิดอย่างมีเหตุผล รู้จักวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ได้ ตลอดจนทักษะด้านภาษาให้ ติดต่อ สื่อสารความหมายกับผู้อื่นได้ดี
3. ให้มีเจตคติที่ดีและซาบซึ้งในคุณค่าของสังคม ความดี ความงาม และการดำรง ตนให้มีคุณค่าต่อสังคม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ มีคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบ ซาบซึ้ง ในศิลปะและสุนทรีย์ภาพตระหนักในการปฏิบัติตามวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย

การจัดการเรียนการสอน

1. การจัดรายวิชาในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป จัดแยกตามระดับการศึกษา คือ ระดับปริญญาตรี ระดับอนุปริญญา และระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)
2. รายวิชาและจำนวนหน่วยกิตที่ต้องเรียนแต่ละระดับการศึกษา ทุกโปรแกรม วิชา ทุกสาย จัดให้เรียนเหมือนกันหมด คือ ปริญญาตรี 40 หน่วยกิต อนุปริญญา 16 หน่วยกิต ปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา) 26 หน่วยกิต
3. รายวิชาในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไปบังคับให้เรียนทุกกลุ่มวิชา จำนวนหน่วยกิต กลุ่ม วิชาละเท่า ๆ กันไม่บังคับรายวิชา แต่ให้อยู่ในดุลยพินิจของสถาบันการศึกษาที่จะจัดให้นักศึกษาเรียน โดยยึดจุดประสงค์ของหมวดวิชาเป็นหลักสำคัญ

4. การจัดรายวิชาในหมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป ควรจัดให้เรียนระยะต้น ๆ ของระดับการศึกษา เช่น ระดับปริญญาตรี ควรจัดให้เรียนช่วงระยะเวลา 2 ปีการศึกษาแรก

2. หมวดวิชาเฉพาะด้าน

หมวดวิชาเฉพาะด้าน เป็นหมวดวิชาที่มุ่งส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติในวิชาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ทั้งในด้านเทคนิควิธีและการจัดการงานอาชีพ โดยให้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หมวดวิชาเฉพาะด้าน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่มวิชา คือกลุ่มเนื้อหา หรือเอก - โท กลุ่มวิชาชีพครู และกลุ่มวิชาปฏิบัติการและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

จุดประสงค์ทั่วไปของหมวดวิชาเฉพาะด้าน มีดังนี้

1. ให้มีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชาและวิทยาการใหม่ ๆ โดยเฉพาะเนื้อหาวิชาที่จะนำไปสอนหรือปฏิบัติงานด้านเทคนิคการศึกษาความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของครูและมีความรู้ความเข้าใจเทคนิควิธี สามารถถ่ายทอดเนื้อหาวิชาให้แก่ผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2. ให้มีทักษะอย่างเพียงพอเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาและเทคนิคในการจัดกิจกรรมการสอน หรือการปฏิบัติด้านเทคนิคการศึกษา สามารถประยุกต์หลักการและทฤษฎีสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม และเกิดผลดี

3. ให้มีเจตคติที่ดี และตระหนักในคุณค่าของวิชาชีพทางสาขาวิชาการศึกษา มีคุณธรรม จริยธรรม ยึดมั่นในจรรยาบรรณ รัก ศรัทธา ภาคภูมิใจ และรับผิดชอบในวิชาชีพของตนอย่างแท้จริง

การจัดการเรียนการสอน

1. ระดับปริญญาตรี

กลุ่มวิชาเนื้อหา สายก่อนประถมศึกษา สายมัธยมศึกษา สายการศึกษาพิเศษ และสายเทคนิคการศึกษา อาจจัดการเรียนการสอนได้เป็น 3 แบบ คือ แบบเอกเดี่ยว แบบเอกคู่ และแบบเอกโท โดยมีข้อกำหนดให้เรียนทั้งรายวิชาบังคับและรายวิชาเลือก แบบเอกเดี่ยวต้องเรียนประมาณ 60 หน่วยกิต แบบเอกคู่ต้องเรียนประมาณ 30 หน่วยกิต และแบบเอกโทต้องเรียนต้องเรียนประมาณ 40 หน่วยกิต ส่วนสายประถมศึกษา จัดการเรียนการสอนแบบเอกเดี่ยว กำหนดให้เรียนทั้งวิชาและรายวิชาเลือก 34 หน่วยกิต

กลุ่มวิชาชีพครู กำหนดให้มีรายวิชาบังคับร่วม ซึ่งทุกสายต้องเรียนเหมือนกัน 6 รายวิชา(13 หน่วยกิต) นอกจากนั้นเป็นรายวิชาบังคับเฉพาะโปรแกรม และรายวิชาเลือกรวม 25 - 30 หน่วยกิต

2. ระดับอนุปริญญา มีเฉพาะสายก่อนประถมศึกษา

กลุ่มวิชาเนื้อหา จัดเป็นแบบเอกเดี่ยว ให้เรียน 30 หน่วยกิต

กลุ่มวิชาชีพครู ให้เรียน 15 หน่วยกิต บัณฑิต 13 หน่วยกิต ให้เลือก 2 หน่วยกิต

กลุ่มวิชาปฏิบัติการและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ให้เรียน 8 หน่วยกิต

3. ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)

กลุ่มวิชาเนื้อหา สายก่อนประถมศึกษา สายมัธยมศึกษา สายการศึกษาพิเศษ และสายเทคนิคการศึกษา จัดการเรียนการสอนแบบเอกเดี่ยว คือ แบบเอกเดี่ยว กำหนดให้เรียน 30 หน่วยกิต ส่วนสายศึกษาศาสตร์กำหนดให้เรียน 18 หน่วยกิต

กลุ่มวิชาชีพครู ทุกสายกำหนดให้เรียนประมาณ 10 - 11 หน่วยกิต แต่ถ้าผู้เรียนไม่เคยเรียนสาขาวิชาการศึกษามาก่อน มีข้อกำหนดเฉพาะว่าจะต้องเรียนวิชาบังคับร่วม 6 วิชา (13 หน่วยกิต) ของปริญญาตรีโดยไม่นับหน่วยกิต

กลุ่มวิชาปฏิบัติการและฝึกประสบการณ์วิชาชีพ ทุกสายต้องเรียนประมาณ 8 - 14 หน่วยกิต

3. หมวดวิชาเลือกเสรี

หมวดวิชาเลือกเสรี เป็นหมวดวิชาที่มุ่งให้ผู้เรียนมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้นและนำไปใช้ประโยชน์ต่องานและชีวิตของตน

การจัดการเรียนการสอน

1. ระดับปริญญาตรี	ให้เรียน 10 หน่วยกิต
2. ระดับอนุปริญญา	ให้เรียน 6 หน่วยกิต
3. ระดับปริญญาตรี (หลังอนุปริญญา)	ให้เรียน 6 หน่วยกิต

แนวทางในการจัดการเรียนการสอน ให้นักศึกษาได้เลือกเรียนรายวิชาใด ๆ ในหลักสูตรของสถาบันตามความถนัดและสนใจ มีแนวปฏิบัติ ดังนี้

1. ไม่ซ้ำกับรายวิชาที่เคยเรียนมาแล้ว
2. ไม่เป็นรายวิชาที่กำหนดให้เรียนโดยไม่นับหน่วยกิตรวมในเกณฑ์การสำเร็จของหลักสูตรในโปรแกรมวิชานั้น ๆ